

Universitat Rovira i Virgili

Investidura com a doctora honoris causa
de la senyora María Jesús Montoro Chiner

Sessió acadèmica extraordinària,
16 de maig de 2025

Investidura com a doctora honoris causa,
de la senyora María Jesús Montoro Chiner

Sessió acadèmica extraordinària,
16 de maig de 2025

Universitat Rovira i Virgili
Tarragona

Discurs d'investidura: © 2025 by María Jesús Montoro Chiner

Fotografia: Margarida Alberich Llop

Imprès per Indústries Gràfiques Gabriel Gibert, SA

Dipòsit Legal: T 1374-2025

Índex

Elogi de la candidata a càrrec de la doctora LUCÍA CASADO CASADO	7
Discurs d'investidura a càrrec de la senyora MARÍA JESÚS MONTORO CHINER	35
Paraules de benvinguda pronunciades pel doctor JOSEP PALLARÈS MARZAL Rector Magfc. de la Universitat	65
Recull fotogràfic	71

Elogi de la candidata

a càrrec de la doctora Lucía Casado Casado

UNIVERSITAT

Rector Magnífic de la Universitat Rovira i Virgili, president del Consell Social, secretària general, Dra. María Jesús Montoro, autoritats acadèmiques, distingides autoritats, membres de la comunitat universitària, senyores i senyors,

Per començar aquesta *laudatio*, les meves primeres paraules, en nom del Departament de Dret Públic i de la Facultat de Ciències Jurídiques d'on va sorgir la iniciativa i en el meu propi, són d'agraïment als diferents òrgans d'aquesta universitat, que de forma unànime han mostrat un ferm suport a favor de la proposta per nomenar doctora honoris causa la professora María Jesús Montoro Chiner. Aquesta iniciativa també ha rebut la col·laboració de més d'una vintena d'institucions, a les quals faig extensiu aquest agraïment.

Em correspon, per encàrrec del nostre rector, l'immens honor i la gran responsabilitat d'intervenir en aquest acte com a padrina de la doctoranda i pronunciar la *laudatio* de la professora doctora María Jesús Montoro Chiner davant del Claustre de doctores i doctors de la Universitat Rovira i Virgili. Ho faré parlant no només en nom meu, sinó especialment en representació de tots i cadascun dels membres de l'Àrea de Dret Administratiu, els quals amb el seu interès, dedicació, esforç i il·lusió han aconseguit que aquest acte solemne de col·lació, tan anhelat durant molt de temps, sigui avui, per fi, una realitat. Sens dubte, aquest és l'honor més gran de tota la meva vida acadèmica i m'omple d'emocions, sobretot d'alegria, d'orgull i d'agraïment, per la profunda admiració que em produeix l'obra científica i la trajectòria acadèmica de la doctoranda. I encara més perquè es fa en aquest edifici que és casa nostra, en aquesta Aula Magna i estic acompanyada de les meves estimades companyes i companys.

Durant els minuts vinents voldria, com imposa la tradició, destacar els mèrits de la professora María Jesús Montoro. La *laudatio* és l'elogi dels mèrits que una persona reuneix per ser creditora d'una distinció tan elevada i implica explicar breument les diferents fites que en el camp acadèmic ha aconseguit la candidata al llarg de la seva dilatada experiència docent i

investigadora. Aquesta tasca em resulta molt complexa i em comporta un enorme desafiament resumir en poques paraules les poderoses raons que justifiquen la seva col·lació com a doctora honoris causa d'aquesta universitat.

La professora Montoro és llicenciada i doctora en Dret per la Universitat de Barcelona i catedràtica de Dret Administratiu en aquesta universitat. L'any 1991 va ser la primera dona a assolir aquesta categoria en aquesta disciplina i va obrir el camí perquè avui ja ho siguin 34 dones respecte de 91 homes, segons les darreres dades disponibles, recollides a l'estadística de personal de les universitats corresponent al curs acadèmic 2023-24. Només ella sap els obstacles que va haver de superar per arribar a la càtedra, tot i que fàcilment se'n poden intuir molts. En qualsevol cas, el gènere mai no la va detenir ni li va impedir assolir la seva meta.

És l'autora d'una obra extensa, l'enumeració de la qual obviaré per la impossibilitat material de dur a terme una tasca tan àmplia en el poc temps de què dispenso per fer aquesta presentació davant el Claustre i la comunitat universitària de la Universitat Rovira i Virgili. Per això, només destacaré les obres que al meu parer són les més significatives de la seva trajectòria acadèmica.

Vull començar assenyalant que l'obra de la professora Montoro està encapçalada per tres elements fonamentals que demostren la qualitat científica de la recerca desenvolupada: el rigor indiscutible, la profunditat i la qualitat acadèmica. Sens dubte, aquests tres elements s'han de valorar en un temps en què les presses i l'obligació de presentar resultats a molt curt termini, amb l'objectiu d'aconseguir les acreditacions i els sexennis esperats, impedeixen, en moltes ocasions, que la reflexió profunda i pausada que requereix qualsevol recerca jurídica pugui obrir-se pas a l'Acadèmia.

Així mateix, la seva obra només es pot comprendre des de la seva posició davant el dret. La professora Montoro sempre ha entès, i ho ha transmès, que sense una formació acadèmica estricta és impossible afrontar la ciència del dret administratiu. La seva formació germànica i els estrets lligams amb universitats centreeuropees li han permès impregnar-se del rigor formal de la *Verwaltungsrechtswissenschaft*, com afirmaria ella mateixa. Tanmateix, sempre ha defensat —i així es manifesta en la seva obra— que el dret, com a disciplina de la societat, perd la seva essència i la seva utilitat si cauen formalismes jurídics sense intentar fer progressos en les relacions interpersonals, en les relacions entre l'Estat i la ciutadania, i en la millora de la gestió

de les administracions públiques i la seva organització. Aquestes idees i la necessitat de contribuir a la millora de les institucions i de l'estat de dret sempre han estat presents en la seva àmplia obra bibliogràfica.

El fet de conèixer i dominar diverses llengües (anglès, alemany, italià i francès) ha marcat decididament la seva trajectòria acadèmica, ja que li ha permès contactar socialment i científicament amb docents i estudiants de nombrosos països i ampliar la seva capacitat de connexió amb mons i cultures diferents. Això li ha proporcionat un bagatge teòric i pràctic que ha plasmat en cadascun dels àmbits professionals on ha exercit. Malgrat això, no s'ha limitat a importar conceptes de sistemes jurídics diferents ni a assimilar institucions d'altres ordenaments, sinó que sempre ha aplicat el filtre de la raó, amb la idea que el dret s'ha d'adaptar a la realitat social i queles simples comparacions i importacions buides de normes, institucions o organitzacions no tenen sentit.

La professora Montoro sempre ha estat entusiasta dels temes més complexos, que requereixen una anàlisi de gran profunditat i exigeixen una dedicació més gran que la necessària per fer un simple comentari d'una norma, l'estudi d'una sentència o una mera anàlisi de l'estat de la qüestió d'un tema concret. En aquest sentit, un simple cop d'ull als títols que integren la seva prolífica obra ens permet comprovar que mai no ha tingut por ni cap mena de recel a l'hora d'enfrontar-se a les matèries més enrevesades i més innovadores de la nostra disciplina del dret administratiu. Com m'ha manifestat moltes vegades en les nostres converses, ha estat testimoni al llarg de la seva carrera acadèmica de transformacions vertiginoses de la societat que li han exigut una formació jurídica en dret públic per a la qual la llicenciatura i el doctorat no l'havien preparada: la nova forma d'Estat; la incorporació d'Espanya a la Unió Europea; la irrupció d'un dret ambiental en les activitats econòmiques i industrials davant de la globalització guiada per la màxima *in dubio pro natura*; un catàleg de drets fonamentals recollits en la Carta de drets fonamentals de la Unió Europea, en vigor des de fa més de quinze anys; l'aparició de nous drets, com els socials i els drets i les llibertats digitals, o les connexions entre dret i tecnologia, les biotecnologies i, més recentment, la intel·ligència artificial. Com ella m'ha comentat moltes vegades: «On era tot això quan jo em formava a la universitat?». A més, sempre ha estat i és una jurista innovadora i ha destacat per ser pionera en el tractament d'algunes matèries jurídiques a Espanya, en bona part gràcies al seu ampli coneixement sobre el dret comparat.

La professora Montoro va ser pionera en matèria de tècnica legislativa i normativa. Molt abans de l'inici de les polítiques de millora de la regulació, que estan tan de moda en el si de la Unió Europea i de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), va ser la primera investigadora a Espanya que va iniciar les investigacions sobre la factibilitat i efectivitat de les normes en relació amb la manera com són redactades, preparades i avaluades. Va ser gràcies a una beca d'aleshores l'Institut d'Estudis Autonòmics, que li va permetre fer una estada de recerca al Deutsches Forschungsinstitut für Öffentliche Verwaltung, a Speyer (Alemanya). Aquest àmbit té una enorme rellevància per al correcte desenvolupament del dret. Les seves aportacions en aquest camp acadèmic, publicades en forma d'articles jurídics, capítols de llibre, comentaris i monografies, són molt nombroses. D'entre totes, vull destacar les monografies *Adecuación jurídica y factibilidad. Presupuestos de calidad de las normas* (Centre d'Estudis Polítics i Constitucionals, 1989) i *La evaluación de las normas: racionalidad y eficiencia* (Atelier, 2001).

També sobresurten els articles publicats a la *REDA*: «La calidad de las normas: ¿Desafío al Estado de derecho? El test de los proyectos de ley como sistema para mejorar la calidad de las leyes» (1985) i «La sociedad requiere normas útiles. El esfuerzo por mejorar la legislación tras la Ley 39/2015, de 1 de octubre del procedimiento administrativo común de las administraciones públicas» (2017), per citar-ne alguns. Les nombroses publicacions sobre aquesta matèria l'han convertida en una doctrina de referència indiscutible en aquest àmbit i l'han portada a participar com a ponent convidada en diversos congressos nacionals i internacionals. A més, ha redactat, per encàrrec de l'Administració de l'Estat i de comunitats autònomes, nombrosos avantprojectes normatius de diversa índole. Per exemple, va elaborar la legislació sobre aigües i residus de Catalunya dels anys noranta i també va ser corredactora de la primera llei de procediment de l'Administració de la Generalitat de Catalunya del 1989.

Així mateix, a aquesta inquietud intel·lectual i desig de coneixement devem la introducció al nostre país del tractament de la funció pública en els estats compostos. Els seus estudis sobre la funció pública en el federalisme alemany han suposat la introducció d'una nova perspectiva en la recerca sobre funció pública a l'Estat i van portar la professora Montoro a redactar la primera de les lleis de funció pública de Catalunya per encàrrec de la Generalitat de Catalunya. En aquest context, cal destacar la seva monografia *La*

función pública en el federalismo alemán, publicada per l'Institut Nacional de Administración Pública (INAP) el 1987.

Una part essencial de la seva contribució s'ha dedicat a la inactivitat administrativa, un àmbit en què ha introduït noves perspectives d'anàlisi, ha renovat l'ordenament jurídic espanyol, i s'ha convertit en un referent indiscutible en la matèria. El seu treball «La inactividad administrativa en el proceso de ejecución de las leyes: control jurisdiccional versus fracaso legislativo», publicat a la *Revista de Administración Pública* el 1986, ja és un clàssic en la matèria i encara que han passat gairebé quaranta anys des de la publicació, continua sent de plena actualitat.

Tampoc no es poden obviar les publicacions sobre la responsabilitat de l'administració pública i la jurisdicció contenciosa administrativa, que han marcat tota la seva trajectòria fins a l'actualitat. *Responsabilidad patrimonial de la Administración por actos urbanísticos* (Montecorvo, 1983) i *Responsabilidad patrimonial de la Administración y contrato de seguro* (Atelier, 2002) constitueixen dues peces fonamentals en aquest àmbit. En relació amb la jurisdicció contenciosa administrativa *Ciencia, tecnología, garantías, bases para una reflexión sobre la reforma efectiva de la jurisdicción contencioso-administrativa* és una de les seves publicacions més recents: (Tirant lo Blanch, 2023).

L'àmbit de les infraestructures també ha marcat la seva trajectòria acadèmica. En aquest camp, té importants obres de referència, de les quals només mencionaré els estudis sobre les infraestructures ferroviàries, publicats entre 1999 i 2015. No obstant això, vull destacar especialment la important tasca de transferència de coneixement que també ha dut a terme en aquest àmbit. Per exemple, en el marc d'un conveni entre Aeroports Espanyols i Navegació Aèria (AENA) i la Universitat de Barcelona, que es va estendre al llarg de deu anys, va tenir l'oportunitat d'assessorar sobre el projecte d'ampliació de l'Aeroport del Prat de Llobregat i la construcció de la tercera pista.

Un altre testimoni d'aquest instint especial i aquesta habilitat, que sempre l'han caracteritzat per identificar camps de recerca moderns i encara per explorar, és la seva faceta, probablement la més desconeguda, com a impulsora dels mitjans adequats de solució de conflictes. En efecte, ha estat pionera en aquest camp terreny del dret administratiu i en la promoció de la seva aplicació al dret urbanístic. Els seus estudis en aquesta matèria prenen una rellevància especial en l'actualitat, en què la mediació administrativa està rebent un gran impuls, no només en l'àmbit civil i mercantil, sinó també

en l'administratiu i el contenciós administratiu. Des d'aquesta perspectiva, cal citar l'article, publicat el 1997, «Técnicas pre y extraprocesales de resolución de los conflictos urbanísticos».

D'altra banda, aquells que hem tingut la fortuna de col·laborar i compartir inquietuds intel·lectuals amb la professora Montoro li reconeixem, entre moltes altres virtuts, el seu extraordinari olfacte científic i la seva capacitat per anticipar els temes jurídics que esdevindran rellevants, així com un instint especial per identificar les línies de recerca més innovadores de la nostra disciplina. En aquest sentit, es pot afirmar sense embuts que ha estat una de les precursoras en l'estudi de la bioètica i el dret, una matèria en què també va ser una de les primeres juristes a introduir-se i en la qual destaca amb contribucions rellevants, al l'Observatori de Bioètica i Dret de la Universitat de Barcelona. Bona mostra d'això és el capítol «Bioética, medio ambiente y derecho», publicat el 1996.

Així mateix, convé remarcar la seva extraordinària devoció per altres disciplines no jurídiques. És una de les poques juristes que ha vinculat la literatura i la cultura, especialment la música amb la investigació en el camp del dret administratiu. Ho ha fet unint aquestes dues passions issent les seves obres pioneres a Espanya. Encara recordo aquella vegada, fa gairebé trenta anys, que, convidada pel professor Joan Amenós, va anar a la Universitat Autònoma de Barcelona a impartir una sessió sota el títol «El jurista ante la obra de arte» a l'alumnat de la Facultat de Lletres, i se'l va guanyar ràpidament malgrat no ser jurista. No es pot deixar d'esmentar aquí la seva monografia, publicada el 1997, *Privado y público en el renacer del Gran Teatro del Liceo*.

Tampoc no pot obviar-se el que ha constituït una afició molt arrelada de la professora Montoro: l'anàlisi del dret públic en la música. En aquesta disciplina, són una referència ineludible les publicacions fetes conjuntament amb el nostre estimat professor Juan Manuel Alegre Ávila, per qui em consta que la Dra. Montoro sent un afecte molt especial i l'absència del qual en aquest acte entristeix a tothom. De la mà d'ambdós, convertits en duet o en parella de ball, com a vegades els he sentit dir, han publicat obres com *Derecho, músicas y literaturas en imagen trigonal* (Iustel, 2021), amb el pròleg del professor Santiago Muñoz Machado, i *La creación artística en abrazo musical-jurídico-digital* (Atelier, 2022), que també va comptar amb la col·laboració de la professora Núria Ruiz Palazuelos.

Però la contribució més insigne, més notable i permanent de la Dra. Montoro és, indubtablement, la referida al dret ambiental, matèria en què compta amb contribucions molt valuoses, que han tingut un gran impacte científic i social més enllà de les nostres fronteres. Aquesta matèria li va permetre establir forts lligams d'amistat amb el nostre estimat Ramon Martín Mateo, pare del dret ambiental espanyol. Amb ell sempre va mantenir una relació científica excel·lent i es pot afirmar que va ser qui va propagar els seus ensenyaments a Catalunya. Així, es va iniciar una llarga i fructífera tradició juridicoadministrativa ambiental catalana. Aquesta tradició va contribuir decisivament a impulsar una línia de recerca en l'àmbit del dret ambiental a la Facultat de Ciències Jurídiques i a la creació del Centre d'Estudis Ambientals de Tarragona (CEDAT), una autèntica joia científica d'aquest ateneu. En aquesta línia, el dret del medi ambient ha estat i és un dels pilars fonamentals que ha marcat la trajectòria investigadora de les professores i els professors de dret administratiu d'aquesta universitat.

En aquest àmbit, destaca el seu magistral treball «El Estado ambiental de Derecho. Bases constitucionales», publicat l'any 2000 dins el *Llibre homenaje a Ramón Martín Mateo*. El concepte d'*estat ambiental de dret*, encunyat per la professora Montoro en aquest estudi, l'ha seguit posteriorment la major part de la doctrina del dret ambiental. Amb aquest treball, va ser precursora de molts dels debats actuals en dret ambiental i ja va anticipar nombroses tesis actuals. Per descomptat, també són una referència ineludible els nombrosos estudis que ha fet sobre el medi ambient en el context de la Unió Europea o, en particular, sobre el marc jurídic de les costes, els residus i l'aigua.

D'altra banda, vull destacar l'aportació de la Dra. Montoro des de la perspectiva de la transversalitat de la recerca. En una època en què la investigació es caracteritzava per un aïllament en àrees separades i sense relació entre elles, va aconseguir liderar equips de recerca transversals, integrats per investigadores i investigadors de diferents disciplines científiques. Així mateix, va impulsar la creació, primer d'un observatori i, posteriorment, d'un institut universitari de recerca transversal a la Universitat de Barcelona, l'Institut de l'Aigua, del qual en va ser posteriorment directora i hi va dedicar dotze anys de la seva vida acadèmica. Bona mostra d'aquesta transversalitat que la caracteritza és també la seva condició d'acadèmica, de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya des de 2009.

En definitiva, la seva obra és la d'una investigadora brillant i acurada, una pensadora i analista meticulosa del dret, excel·lent coneixedora del dret públic i del dret comparat. Quan contemplo la seva intensa tasca al llarg de més de cinquanta anys de trajectòria, hi entreveig una treballadora incansable, decidida a contribuir amb les seves aportacions a la ciència jurídica, que concentra les seves energies i les focalitza en objectius molt clars. A més a més, ha demostrat una gran capacitat per a la recerca gràcies a la seva curiositat intel·lectual, esforç, vitalitat i compromís amb el servei públic a la societat.

Però la figura de la professora Montoro no es pot entendre únicament en termes acadèmics i universitaris i, en un acte com aquest, en què destaquem els seus mèrits, és imprescindible fer una breu menció de la trajectòria que ha tingut dins de l'administració pública i de l'aportació de la seva *expertise* en aquest àmbit. Des d'aquesta perspectiva, convé posar èmfasi en la seva condició de membre de la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat de Catalunya durant gairebé trenta anys (des del 1986 fins al 2016) i es va retirar per voluntat pròpia. Així mateix, va ser vocal del Consell Rector de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya durant gairebé tres dècades i també és membre del Consell Assessor d'Infraestructures de Catalunya des que es va fundar, el 2016.

També és inqüestionable l'impacte social femení que ha tingut la professora Montoro, ja que amés d'esdevenir la primera catedràtica de Dret Administratiu, juntament amb la professora Alegria Borrás, van ser les segones dones a accedir a la condició de membre de la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat de Catalunya. Des del moment que la legislació va començar a exigir la composició paritària en els concursos d'accés a places dels cossos docents universitaris, va ser un membre present en nombrosos processos de selecció. Sens dubte, ha significat un pas decisiu en l'equiparació de dones i homes en el dret administratiu i, en tot moment, ha donat un suport indiscutible al professorat femení. Com va expressar el professor Albert Lamarca, catedràtic de Dret Civil de la Universitat Pompeu Fabra, en un discurs pronunciat com a president de la Comissió Jurídica Assessora el 2016, amb motiu de la renúncia de la Dra. Montoro com a membre d'aquest òrgan consultiu, «ha anat sempre obrint pas i també ha sabut deixar pas».

En la meua opinió, aquest breu apunt dels mèrits de la professora Montoro és prou descriptiu del seu *curriculum vitae* i serveix per acomplir les

necessitats formals que tota *laudatio* exigeix. No obstant això, no voldria finalitzar aquesta intervenció sense abandonar, en certa manera, el to acadèmic amb què l'he iniciada. Crec fermament que l'aportació d'una persona al sistema universitari del coneixement no es pot valorar exclusivament a través de la docència, les publicacions o les activitats de transferència del coneixement. Reduir-ho a això ens conduiria inevitablement a una universitat individualista, freda i mancada d'ànima. Per això, també és important realçar la persona que hi ha darrere de l'acadèmica i, per aquest motiu, vull fer referència a qüestions de naturalesa més personal, ja que no tot són llibres, congressos, ponències, projectes, docència o recerca, sinó també afectes, sentiments i llaços personals.

En primer lloc, crec que és de justícia expressar i reconèixer obertament la seva vinculació amb aquesta universitat, especialment amb la Facultat de Ciències Jurídiques, el Departament de Dret Públic i el Centre d'Estudis de Dret Ambiental de Tarragona i, en particular, amb l'Àrea de Dret Administratiu. Una relació antiga, que es remunta a la creació de la Facultat el 1992 i que s'ha mantingut constant fins a l'actualitat sota múltiples formes i en nombroses ocasions: amb la participació en tribunals de tesis doctorals del professorat; amb la col·laboració regular amb la Càtedra d'Estudis Jurídics Locals Màrius Viadel i Martín; amb la participació en nombrosos congressos i jornades científiques; amb la impartició de seminaris; amb publicacions conjuntes, i la col·laboració estreta en diferents projectes de recerca competitiu de l'Àrea de Dret Administratiu. Sempre ha atès totes les invitacions que li hem fet des de la Universitat. Per al professorat d'aquesta casa va ser molt especial el fet que participés com a ponent el 2017 en els actes commemoratius dels 25 anys de la Facultat de Ciències Jurídiques i en la publicació col·lectiva que se'n va fer..

Així mateix, l'estudi del dret ambiental ha estat un punt d'unió constant en el temps entre la Dra. Montoro i el professorat del Departament de Dret Públic i el Centre d'Estudis de Dret Ambiental de Tarragona. Precisament en aquesta línia de recerca, el professor Ramón Martín Mateo, ja traspasat, va ser investit doctor honoris causa per la Universitat Rovira i Virgili el 5 d'octubre de 2007. Ara, amb aquesta nova proposta per a la Dra. Montoro, es pretén continuar avançant en aquest reconeixement a persones que han estat clau en el desenvolupament del dret ambiental i que han incidit de manera significativa en la recerca duta a terme per la Universitat Rovira i Virgili.

En definitiva, es tracta d'una col·laboradora estreta i imprescindible de la Universitat, i el fet d'incorporar-la al Claustre de doctores i doctors no farà més que formalitzar el que ja ha estat i és una realitat tangible.

En segon lloc, en l'àmbit personal, vaig tenir la sort de coincidir per primera vegada amb la Dra. Montoro l'any 1994, ja fa més de trenta anys, quan, acabada de llicenciar i en ple inici de la meua etapa predoctoral, vaig assistir, juntament amb la professora Isabel Pont, a l'acte de defensa de la tesi doctoral de la professora Belén Noguera de la Muela. He de reconèixer que ja en aquella ocasió em va impressionar i recordo que va ser molt amable i atenta amb mi. Des d'aquella primera vegada, ens hem anat trobant en moltes ocasions. Els moments que hem compartit, les converses que hem mantingut sobre els temes més diversos i les oportunitats de col·laboració conjunta ens han permès anar estrenyent vincles que van molt més enllà de l'àmbit acadèmic. Durant aquest temps he tingut l'oportunitat de conèixer el seu costat més humà i personal, el d'una dona sensible, preocupada en tot moment per l'estat d'ànim dels altres, pels seus problemes, les seves penes, els seus disgustos i les seves alegries; en definitiva, pel seu benestar. Així m'ho ha demostrat àmpliament. Encara que tot això pertany a la intimitat, puc dir que es tracta d'una persona que sempre m'ha ofert suport, ha estat molt més que una catedràtica de Dret Administratiu. La qualificaria de mare acadèmica *lato sensu*. El seu mestatge sempre està present i sé que sempre hi puc recórrer per demanar-li consell o opinió.

Així mateix, vull destacar algunes de les característiques de la seva personalitat. A més de ser una dona molt perspicaç i observadora, és serena i intel·ligent, i també és elegant —una elegància exquisida, diria jo—. Les seves formes i el seu saber estar en tota mena de situacions sempre m'han semblat admirables. A més, és tenaç, perseverant, mai no s'intimida davant les dificultats i no hi ha obstacle que se li resisteixi; és el que en català denominem una dona de pedra picada. He sentit a dir que, en la seva etapa alemanya, es va guanyar el sobrenom de la dona de ferro del dret administratiu. Crec que aquest sobrenom és ben significatiu.

És una persona resolutiva, que sempre troba la manera d'afrontar els problemes, fins i tot quan sembla que no es pot albirar cap solució. Si em permeten una anècdota, sempre recordaré un moment viscut amb ella a l'octubre de 2023. Després de la nostra participació en un seminari a la Universitat de Huelva, ens va ser impossible tornar a casa amb el tren previst a causa d'un fort temporal que va interrompre la circulació ferroviària

Huelva-Madrid, de manera que vam acabar al cotxe de la professora Eloísa Carbonell, juntament amb la professora Dolors Canals, camí de Sevilla, amb la finalitat d'aconseguir agafar un AVE cap a Barcelona. A l'arribada a l'estació de Santa Justa, el caos era monumental a causa de les incidències en la línia Sevilla-Madrid, amb centenars de persones desesperades acumulades en les cues d'atenció al client esperant un bitllet que els permetés tornar. Doncs creguin-me si els dic que la professora Montoro, amb la seva capacitat resolutiva i la seva elegància, no va trigar ni dos minuts a aconseguir dos bitllets de tren cap a Barcelona en el primer AVE que sortia, previst per a unes cinc hores després. D'aquesta manera, vam aconseguir ser de les primeres a tornar a Barcelona. Sense ella, els asseguro que jo no ho hauria aconseguit i aquell dia hauria hagut de dormir a Sevilla.

D'altra banda, els qui la coneixem sabem que és una amant de l'art en totes les seves manifestacions i que no pot entendre la vida sense la música, que sempre l'acompanya. També és una bona conversadora i, per damunt de tot, una bona persona. Ara en vull destacar algunes virtuts que la fan excepcional: és generosa, comprensiva, justa i lleial. A més, sempre es mostra molt respectuosa en les discussions. La seva capacitat de col·laboració, el seu compromís, la seva disciplina en la recerca, el seu rigor i el respecte per la feina dels altres són elements que avui cal posar en relleu. Un dels seus grans valors és anar sempre més enllà i també haver-nos transmès, a tots els qui la coneixem, el seu mestratge, la seva inquietud intel·lectual i la seva passió per l'aprenentatge i el coneixement, amb la finalitat que siguem capaços de continuar transmetent-ho, amb il·lusió, a les generacions futures.

Voldria acabar recordant, a tall de reflexió final, que, per damunt de tot, la professora Montoro és una jurista amb un prestigi reconegut i constitueix un referent indiscutible del dret administratiu, que pertany a una classe, admirable, de juristes impregnats d'una formació jurídica global, integral i humanista, probablement irreplicable, enamorada dels grans clàssics de la disciplina, que sempre l'han acompanyat durant la vida, l'han guiat en les recerques i li han marcat la trajectòria científica; cultivadora del dret comparat, posseïdora d'un ampli coneixement i d'una cultura enciclopèdica i, sobretot, fidel, al llarg de la vida, als seus principis i a les seves conviccions, a la recerca del coneixement i a la transmissió dels sabers, decidida en tot moment a desenvolupar ciència, sempre amb el màxim rigor.

Abans de concloure, permetin-me que, com a dona, acadèmica i administrativista, expressi públicament un senzill però profund agraïment per-

sonal. Estimada María Jesús, gràcies per la vostra feina, per obrir-nos camí en un àmbit tan apassionant i fructífer com és el dret administratiu, per ensenyar-nos a perseverar en l'assoliment de les fites proposades, per haver-nos transmès el vostre exemple, tant professional com humà, al llarg de tots aquests anys, i gràcies per haver acceptat aquest nomenament com a doctora honoris causa, que us vincula per sempre amb la Universitat Rovira i Virgili.

Així doncs, un cop exposats els mèrits, és evident que concorren en la doctoranda raons més que suficients perquè pugui obtenir aquest màxim grau universitari, que honra qui el rep i prestigia qui l'atorga. Per tant, està en condicions de rebre aquest important títol d'honor i els atributs corresponents, entre els quals l'anell, que, com va escriure el jurista de Perpinyà, el Dr. Andreu Bosch l'any 1628, en una obra important sobre dret de Catalunya, *El Sumari, índex o epítom dels admirables i nobilíssims títols d'honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*, simbolitza el matrimoni o la unió de futur entre la nova graduada i la Universitat Rovira i Virgili.

Rector Magnífic, en la mesura que m'ha estat possible, he exposat la vida i obra de la Dra. María Jesús Montoro Chiner. Crec, doncs, que he dit prou perquè amb la vostra autoritat li sigui atorgat el reconeixement dels seus mèrits. Per tant, Rector Magnífic, us demano que us digneu nomenar doctora honoris causa la professora María Jesús Montoro Chiner i incorporar-la a la nostra Universitat.

Rector magnífico de la Universidad Rovira i Virgili, Presidente del Consejo Social, Secretaria general, Dra. María Jesús Montoro, Autoridades académicas, Distinguidas autoridades, Miembros de la comunidad universitaria, Señoras y señores:

Mis primeras palabras al inicio de esta *laudatio*, en nombre del Departamento de Derecho Público y de la Facultad de Ciencias Jurídicas, de donde partió la iniciativa, y en el mío propio, son de agradecimiento a los diferentes órganos de esta universidad, que, de forma unánime, han mostrado un decidido apoyo a favor de la propuesta para el nombramiento como también doctora *honoris causa* de la profesora María Jesús Montoro Chiner, propuesta que también ha recibido el apoyo de más de una veintena de instituciones, a las que hago extensivo este agradecimiento.

Me corresponde, por encargo de nuestro rector, el inmenso honor y la gran responsabilidad de intervenir en este acto como madrina de la doctoranda y pronunciar la *laudatio* de la profesora doctora María Jesús Montoro Chiner ante el claustro de doctoras y doctores de la Universidad Rovira i Virgili, y lo haré hablando no solo en su nombre, sino muy especialmente en representación de todos y cada uno de los miembros del Área de Derecho Administrativo, quienes con su interés, dedicación, esfuerzo y su ilusión han logrado que este acto solemne de colación, tan ansiado durante mucho tiempo, sea hoy, por fin, una realidad. Sin duda, es este el mayor honor de toda mi vida académica y me llena de emociones, sobre todo de alegría, de orgullo y de agradecimiento, por la profunda admiración que me produce la obra científica de la doctoranda, así como su trayectoria académica y por ser en este edificio que es nuestra casa, en esta Aula Magna y acompañada de tantas queridas compañeras y queridos compañeros.

Durante los próximos minutos quisiera, como impone la tradición, destacar los méritos de la profesora María Jesús Montoro. La *laudatio*, como elogio de los méritos que una persona reúne para ser acreedora de una dis-

tinción tan elevada, pasa por explicar brevemente los distintos hitos que en el campo académico ha conseguido la candidata a lo largo de su dilatada experiencia docente e investigadora. Esta tarea me resulta muy compleja e implica un enorme desafío para mí resumir en pocas palabras las poderosas razones que justifican su colación como doctora *honoris causa* de esta universidad.

La profesora Montoro es licenciada y doctora en derecho por la Universidad de Barcelona y catedrática de derecho administrativo en esa misma universidad. Fue, en el año 1991, la primera mujer en alcanzar dicha categoría en esta disciplina y la que abrió el camino para que hoy lo sean ya 34 mujeres frente a 91 hombres, según los últimos datos disponibles, obrantes en la Estadística de Personal de las Universidades correspondiente al curso académico 2023-2024. Solo ella sabrá los obstáculos que tuvo que superar para alcanzar la cátedra, aunque fácilmente pueden intuirse muchos de ellos. En cualquier caso, el género nunca la detuvo, ni le impidió alcanzar la meta.

Es autora de una extensa obra, cuya concreta enumeración dejaré de lado por la imposibilidad de acometer tal vasta tarea en el tiempo del que dispongo para realizar esta presentación ante el claustro y la comunidad universitaria de la Universidad Rovira i Virgili. Por ello, únicamente voy a destacar los que, en mi opinión, son los elementos más significativos de su trayectoria académica.

Quiero empezar señalando que la obra de la profesora Montoro está presidida por tres elementos fundamentales que demuestran la calidad científica real de la investigación desarrollada: su indiscutible rigor, su profundidad y su calidad académica. Sin duda, estos tres elementos deben ponerse en valor en unos tiempos en que las prisas y la obligación de presentar resultados a muy corto plazo, a efectos de conseguir las ansiadas acreditaciones y sexenios, acaban impidiendo, en muchas ocasiones, que la reflexión profunda y pausada que requiere cualquier investigación jurídica pueda abrirse paso en la Academia.

Asimismo, su obra solo puede comprenderse desde su posición frente al derecho. La profesora Montoro siempre ha entendido —y así lo ha transmitido— que, sin una formación académica estricta, es imposible afrontar la ciencia del derecho administrativo. Su formación germana y sus estrechos lazos con universidades centroeuropeas le han permitido imbuirse del rigor formal de la *Verwaltungsrechtswissenschaft*, como afirma ella misma.

Sin embargo, siempre ha defendido —y así se pone de manifiesto en su obra— que el derecho como disciplina de la sociedad pierda su esencia, y por tanto su utilidad, si se pierde en formalismos jurídicos sin intentar hacer progresos en las relaciones entre las personas y las relaciones entre el Estado y la ciudadanía, y mejorar la gestión de las administraciones públicas y su organización. Estas ideas y la necesidad de contribuir a la mejora de las instituciones y del Estado de derecho siempre han estado presentes en su amplia obra bibliográfica.

El hecho de conocer y dominar varias lenguas (inglés, alemán, italiano y francés) ha marcado decididamente su trayectoria académica, porque le ha permitido contactar social y científicamente tanto con docentes como con discentes de numerosos países y ha ampliado su capacidad de conexión con mundos y culturas diferentes, que le han aportado un bagaje teórico y práctico que ha volcado en cada uno de los ámbitos profesionales en lo que se ha desempeñado. Sin embargo, no se ha limitado a importar conceptos de sistemas jurídicos diferentes ni a aprehender instituciones existentes en otros ordenamientos, sino que siempre ha utilizado el tamiz de la razón, que le ha permitido constatar que el derecho debe adaptarse a la realidad social y que, por tanto, no sirven las simples comparaciones e importaciones vacuas de normas, instituciones u organizaciones.

La profesora Montoro siempre ha sentido pasión por los temas más complejos, que necesitan análisis de gran profundidad y exigen una mayor dedicación que la requerida para la realización de un simple comentario de una norma, el estudio de una sentencia o un mero análisis del estado de la cuestión de un tema concreto. En este sentido, una simple mirada a los títulos que integran su prolífica obra nos permite constatar que nunca ha tenido ni temor ni reparo alguno a la hora de enfrentarse a las materias más enrevesadas y más vanguardistas de nuestra disciplina iusadministrativista. Como ella misma me ha manifestado muchas veces en nuestras conversaciones, ha asistido a lo largo de su carrera académica a transformaciones vertiginosas de la sociedad, que le han exigido una formación jurídica en derecho público para la que la licenciatura y el doctorado no la habían preparado: la nueva forma de Estado; la incorporación de España a la Unión Europea; la irrupción de un derecho ambiental en las actividades económicas e industriales en liza contra la globalización, guiado por la meta *in dubio pro natura*; un catálogo de derechos fundamentales relacionados en la Carta de Derechos Fundamentales de la Unión Europea, en vigor hace ya

más de quince años; el surgimiento de nuevos derechos, como los sociales y los derechos y libertades digitales; o las conexiones entre derecho y tecnología, las biotecnologías; y, más recientemente, la inteligencia artificial. Como ella misma muchas veces me ha confesado: «¿Dónde estaba todo eso cuando yo me formaba en la universidad?». Además, siempre ha sido y es una jurista innovadora y ha destacado por ser pionera en el tratamiento de algunas materias jurídicas en España, en buena medida como consecuencia de su amplio conocimiento sobre el derecho comparado.

Así ha sido siempre. La profesora Montoro fue pionera en materia de técnica legislativa y normativa. Mucho antes del inicio de las políticas de mejora regulatoria, tan de moda en la actualidad en el seno de la Unión Europea y de la Organización para la Cooperación y Desarrollo Económico (OCDE), fue la primera investigadora en España que, gracias a una beca del entonces Instituto de Estudios Autonómicos, que le permitió realizar una estancia de investigación en el Instituto Alemán de Investigación para la Administración Pública, en Speyer (Alemania), inició sus investigaciones sobre la factibilidad y efectividad de las normas, en relación con la forma de ser redactadas, preparadas y evaluadas. Un ámbito que tiene una enorme relevancia para un correcto desarrollo del derecho. Sus aportaciones en este campo académico, publicadas en forma de artículos jurídicos, capítulos de libro, comentarios y monografías son muy abundantes. Entre ellas, quiero destacar las monografías «Adecuación jurídica y factibilidad. Presupuestos de calidad de las normas» (Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1989) y «La evaluación de las normas: racionalidad y eficiencia» (Atelier, 2001) y los artículos publicados en la *Revista Española de Derecho Administrativo*: «La calidad de las normas: ¿desafío al Estado de derecho? El test de los proyectos de ley como sistema para mejorar la calidad de las leyes» (1985) y «La sociedad requiere normas útiles. El esfuerzo por mejorar la legislación tras la Ley 39/2015, de 1 de octubre del procedimiento administrativo común de las administraciones públicas» (2017), por citar solo algunos de ellos. Las numerosas publicaciones sobre esta materia la han convertido en una doctrina de referencia indiscutible en este ámbito y la han llevado a participar como ponente invitada en un amplio número de congresos nacionales e internacionales y a redactar, por cargo de la Administración del Estado y de comunidades autónomas, numerosos anteproyectos normativos de diversa índole. Por ejemplo, elaboró la legislación sobre aguas y residuos de Cataluña de los años 90 y también

fue corredactora de la primera ley de procedimiento de la Administración de la Generalitat de Cataluña de 1989.

Asimismo, a su inquietud intelectual y deseo de conocimiento le debemos la introducción en nuestro país del tratamiento de la función pública en los Estados compuestos. Sus estudios sobre la función pública en el federalismo alemán han supuesto la introducción de una nueva perspectiva en la investigación sobre función pública en España y llevaron a la profesora Montoro a redactar, por encargo de la Generalitat de Cataluña, la primera de las leyes de función pública de Cataluña. En este contexto, cabe destacar su monografía *La función pública en el federalismo alemán*, publicada por el Instituto Nacional de Administración Pública en 1987.

Igualmente, una parte esencial de su contribución se ha dedicado a la inactividad administrativa, ámbito en que ha introducido nuevas perspectivas de análisis y ha contribuido a innovar el ordenamiento jurídico español, siendo un referente indiscutible en la materia. Su trabajo «La inactividad administrativa en el proceso de ejecución de las leyes: control jurisdiccional *versus* fracaso legislativo», publicado en la *Revista de Administración Pública*, en 1986, es ya un clásico en la materia y, aunque han pasado casi 40 años desde su publicación, sigue siendo de plena actualidad.

Tampoco pueden obviarse sus publicaciones sobre la responsabilidad de la administración pública y la jurisdicción contencioso-administrativa, que han marcado toda su trayectoria hasta el momento actual. *Responsabilidad patrimonial de la Administración por actos urbanísticos* (Motecorvo, 1983) y *Responsabilidad patrimonial de la Administración y contrato de seguro* (Atelier, 2002) constituyen dos clásicos en la materia. Muy inspiradora y sugerente, en relación con la jurisdicción contencioso-administrativa, es una de sus publicaciones más recientes: *Ciencia, tecnología, garantías, bases para una reflexión sobre la reforma efectiva de la jurisdicción contencioso-administrativa* (Tirant lo Blanch, 2023).

El ámbito de las infraestructuras también ha marcado su trayectoria académica. Cuenta aquí con importantes obras de referencia, de las cuales únicamente mencionaré sus estudios sobre las infraestructuras ferroviarias, publicados entre 1999 y 2015, pero sí quiero poner de manifiesto que es este un ámbito en el que también ha realizado una importante labor de transferencia del conocimiento. Por ejemplo, en el marco de un convenio entre Aeropuertos Españoles y Navegación Aérea (AENA) y la Universidad de Barcelona, que se extendió a lo largo de diez años, tuvo ocasión de ase-

sorar, en relación con el proyecto de ampliación del Aeropuerto de El Prat de Llobregat y la construcción de la tercera pista.

Otro testimonio de ese peculiar instinto y esa especial habilidad que siempre han caracterizado a la profesora Montoro para identificar campos de investigación vanguardistas y aún sin explorar es su faceta, probablemente la menos conocida, de impulsora de los medios adecuados de solución de conflictos. En efecto, ha sido pionera en este campo en el derecho administrativo y en la promoción de su aplicación al derecho urbanístico. Sus estudios en este ámbito cobran una especial relevancia en la actualidad, en que la mediación administrativa está recibiendo un gran impulso, no solo en el ámbito civil y mercantil, sino también en el administrativo y contencioso-administrativo. Desde esta perspectiva, cabe citar el artículo publicado en 1997: «Técnicas pre y extraprocesales de resolución de los conflictos urbanísticos».

Por otro lado, quienes hemos tenido la fortuna de colaborar y compartir inquietudes intelectuales con la profesora Montoro le reconocemos, entre otras muchas virtudes, su extraordinario olfato científico y su capacidad para anticipar los temas jurídicos que van a ser relevantes, así como un especial instinto para identificar las líneas de investigación más innovadoras de nuestra disciplina. En este sentido, puede afirmarse sin ambages que ha sido una de las precursoras en el estudio de la bioética y el derecho, materia en la que fue, asimismo, una de las primeras juristas en introducirse y en la que cuenta con contribuciones relevantes, realizadas en el seno del Observatorio de Bioética y Derecho de la Universidad de Barcelona. Buena muestra de ello es su capítulo «Bioética, medio ambiente y derecho», publicado en 1996.

Igualmente, cabe destacar su extraordinaria devoción por otras disciplinas no jurídicas. Es de las pocas juristas que ha vinculado la literatura y la cultura en general y, especialmente, la música, con la investigación en el campo del derecho administrativo, uniendo ambas pasiones y siendo sus obras en este ámbito pioneras en España. Aún recuerdo aquella vez, hace casi treinta años, que, invitada por el profesor Joan Amenós, fue a la Universidad Autónoma de Barcelona a impartir una sesión bajo el título «El jurista ante la obra de arte» al alumnado de la Facultad de Letras, al cual se ganó rápidamente a pesar de no ser juristas. No puede eludirse aquí la referencia a su monografía, publicada en 1997, *Privado y público en el renacer del Gran Teatro del Liceo*.

Tampoco puede dejarse de mencionar lo que ha constituido una afición muy arraigada de la profesora Montoro: el análisis del derecho público en la música. Aquí son referencia inexcusable las publicaciones realizadas junto con nuestro querido profesor Juan Manuel Alegre Ávila, por quien me consta que la Dra. Montoro siente un cariño muy especial y cuya ausencia hoy en este acto nos entristece a todas y a todos. De la mano de ambos, convertidos en dueto o en pareja de baile, como a veces los he oído decir, han visto la luz, entre otras, obras como *Derecho, músicas y literaturas en imagen trigonal* (Iustel, 2021), prologada por el profesor Santiago Muñoz Machado, y *La creación artística en abrazo musical-jurídico-digital* (Atelier, 2022), que también contó con la colaboración de la profesora Nuria Ruiz Palazuelos.

Pero la más señera aportación, más notable y permanente de la Dra. Montoro es, sin duda, la relativa al derecho ambiental, materia en la que cuenta con contribuciones muy valiosas y que han tenido un gran impacto científico y social, más allá de nuestras fronteras. Esta materia le permitió estrechar lazos de amistad con nuestro querido don Ramón Martín Mateo, padre del derecho ambiental español. Con él siempre mantuvo una excelente relación científica y de él puede afirmarse que propagó sus enseñanzas en Cataluña y, con ello, dio comienzo a una larga y fructífera tradición jurídico-administrativa ambiental catalana, que contribuyó decisivamente al impulso de una línea de investigación en el ámbito del derecho ambiental en la Facultad de Ciencias Jurídicas de la Universidad Rovira i Virgili y a la creación del Centro de Estudios de Derecho Ambiental de Tarragona, joya científica de este ateneo. En esta línea, el derecho del medio ambiente ha sido y es uno de los puntales que ha marcado la trayectoria investigadora de las profesoras y profesores de derecho administrativo de esta universidad.

Aquí destaca con una luz muy especial su magistral trabajo «El Estado ambiental de derecho. Bases constitucionales», publicado en el año 2000 en el libro homenaje a Ramón Martín Mateo. El concepto de «estado ambiental de derecho» allí acuñado por la profesora Montoro lo ha seguido posteriormente la gran mayoría de la doctrina iusambientalista. Con este estudio fue precursora de muchos de los debates actuales del derecho ambiental y ya avanzó numerosas tesis que ahora se están desarrollando. Y, por supuesto, resultan igualmente ineludible punto de referencia sobre sus estudios, muy numerosos, sobre el medio ambiente en el contexto de la Unión

Europea o, en particular, del marco jurídico de las costas, los residuos y el agua.

Por otra parte, quiero poner de relieve la aportación de la Dra. Montoro desde la perspectiva de la transversalidad de la investigación. En una época en que la investigación se caracterizaba por su aislamiento en áreas separadas y sin relación entre ellas, consiguió lidiar equipos de investigación transversales, integrados por investigadores e investigadoras de diferentes ámbitos científicos, e impulsar la creación, primero, de un observatorio y, posteriormente, de un instituto universitario de investigación transversal en la Universidad de Barcelona, el Instituto de la Investigación del Agua, del cual fue posteriormente la directora y dedicó 12 años de su vida académica a esta función. Buena muestra de esta transversalidad que la caracteriza es también su condición de académica, desde 2009, de la Real Academia de Farmacia de Cataluña.

En definitiva, su obra es la de una investigadora brillante y concienzuda, una pensadora y analista meticulosa del derecho, excelente conocedora del derecho público y del derecho comparado. Cuando contemplo su intensa labor investigadora durante más de 50 años de trayectoria académica vislumbro a una trabajadora incansable, empeñada en contribuir con sus aportaciones a la ciencia jurídica, que concentra sus energías y las focaliza en objetivos muy claros, y que ha demostrado su elevada capacidad para la investigación gracias a su curiosidad intelectual, esfuerzo, vitalidad y compromiso con el servicio público en la sociedad.

Pero la figura de la profesora Montoro no puede valorarse solo en términos estrictamente académicos y universitarios y, en un acto como este, en el que destacamos los méritos de una persona considerados globalmente, es necesario también realizar una breve mención a su trayectoria en la administración pública y a la aportación de su *expertise* en este ámbito.

Desde esta perspectiva, cabe destacar su condición de miembro de la Comisión Jurídica Asesora de la Generalitat de Cataluña durante casi 30 años (desde 1986 hasta 2016), de la cual se retiró por voluntad propia. Asimismo, ha sido vocal del Consejo Rector de la Escuela de Administración Pública de Cataluña durante casi tres décadas y también es miembro del Consejo Asesor de Infraestructuras de Cataluña, desde su fundación en 2016.

También resulta incuestionable el impacto social femenino que ha tenido la profesora Montoro en el ámbito del derecho. Además, de convertirse

en la primera catedrática de derecho administrativo, junto con la profesora Alegría Borrás, fueron las segundas mujeres en acceder a la confición de miembro de la Comisión Jurídica Asesora de la Generalitat de Cataluña. Desde el momento en que la legislación empezó a exigir composición paritaria en los concursos de acceso a plazas de los cuerpos docentes universitarios, fue también un miento presente en multitud de concursos. Sin duda, la profesora Montoro ha significado un paso decisivo en la equiparación de mujeres y hombres en el derecho administrativo y en todo momento ha dado su apoyo al profesorado femenino. Como expresó el profesor Albert Lamarca, catedrático de derecho civil de la Universidad Pompeu Fabra, en un discurso pronunciado como presidente de la Comisión Jurídica Asesora en 2016, con motivo de la renuncia presentada por la Dra. Montoro como miembro de este órgano consultivo, ha ido siempre abriendo paso y también ha sabido dejar paso.

En mi opinión, este breve apunte de los méritos de la profesora Montoro es suficientemente descriptivo de su *curriculum vitae* y permite cubrir las exigencias de toda *laudatio*. Sin embargo, no quisiera finalizar esta intervención sin abandonar en cierto modo el tono académico con el que la he iniciado. Estoy convencida de que la aportación de una persona al sistema de conocimiento universitario no puede valorarse exclusivamente a través de su docencia, publicaciones o actividades de transferencia del conocimiento. Su limitación a esto nos llevaría irremediablemente a una universidad individualista, fría y sin alma académica. De ahí que también sea importante poner en valor a la persona que hay tras la académica y, por eso, quiero hacer referencia a cuestiones de naturaleza más personal, pues no todo son libros, congresos, ponencias, proyectos, docencia o investigación, sino también afectos y sentimientos y lazos personales.

En primer lugar, es de justicia expresar y reconocer públicamente su vinculación con esta universidad y especialmente con la Facultad de Ciencias Jurídicas, el Departamento de Derecho Público y el Centro de Estudios de Derecho Ambiental de Tarragona y, en especial, con el Área de Derecho Administrativo. Una relación antigua, que se remonta a la creación de nuestra facultad en 1992 y que se ha mantenido constante hasta la actualidad, bajo múltiples formas y en numerosas ocasiones: a través de la participación en tribunales de tesis doctorales de nuestro profesorado; la colaboración regular con la Cátedra de Estudios Jurídicos Locales Màrius Viadel y Martín; la participación en numerosos congresos y jornadas científicas; la impartición

de seminarios; la realización de publicaciones conjuntas; y la estrecha colaboración en diferentes proyectos de investigación competitivos del Área de Derecho Administrativo. Siempre ha atendido cuantas invitaciones se le han cursado desde nuestra universidad. Fue muy especial para el profesorado de esta casa contar con su participación como ponente, en 2017, en los actos conmemorativos de los 25 años de la Facultad de Ciencias Jurídicas y en la publicación colectiva resultante.

Asimismo, el estudio del derecho ambiental ha sido un punto de unión constante y estable en el tiempo entre la Dra. Montoro y el profesorado del Departamento de Derecho Público y del Centro de Estudios de Derecho Ambiental de Tarragona. Precisamente, en esta línea de investigación, el profesor Ramón Martín Mateo, ya fallecido, fue investido como doctor *honoris causa* de esta universidad el 5 de octubre de 2007. Ahora, con esta nueva propuesta de la Dra. Montoro, se pretende continuar avanzando en este reconocimiento a personas que han sido clave en el desarrollo del derecho ambiental y que han incidido de forma significativa, desde esta perspectiva, en la investigación llevada a cabo por la Universidad Rovira i Virgili en este ámbito y, en particular, en el jurídico-administrativo.

En definitiva, se trata de una colaboradora estrecha e imprescindible de esta Universidad, por lo que su incorporación al Claustro de Doctoras y Doctores supone una mera formalización de lo que ya ha sido y es una realidad tangible.

En segundo lugar, en el plano personal, tuve la suerte de coincidir por primera vez con la Dra. Montoro en 1994, hace ya más de 30 años, cuando recién licenciada y en pleno inicio de mi etapa predoctoral acudí, junto con la profesora Isabel Pont, al acto de defensa de la tesis doctoral de la profesora Belén Noguera de la Muela. Debo reconocer que ya en aquella ocasión quedé impresionada con ella y recuerdo que fue muy amable y atenta conmigo. Desde esa primera vez, son muchas las ocasiones en que hemos ido encontrándonos, los momentos que hemos compartido, las conversaciones que hemos entablado sobre los temas más diversos y las oportunidades de colaboración que hemos tenido y que nos han permitido ir estrechando vínculos que van mucho más allá de lo académico. Durante este tiempo he tenido la oportunidad de conocer su lado más humano y personal, el de una mujer sensible, preocupada en todo momento por el estado de ánimo de los demás, por sus problemas, penas, disgustos y alegrías, en definitiva, por su bienestar. Así me lo ha demostrado con creces. Aunque todo esto

pertenece a la intimidad, puedo decirles que se trata de una persona que siempre ha sido para mí mucho más que una catedrática de derecho administrativo; yo la calificaría como una madre académica *lato sensu*, cuyo magisterio está presente y a quien sé que siempre puedo acudir y pedir consejo u opinión.

Asimismo, deseo destacar algunas de las características de su personalidad. Además de ser una mujer muy perspicaz y observadora, es sosegada e inteligente y es elegante, de una elegancia exquisita diría yo, entendiendo este término en toda su amplitud. Sus formas y saber estar en todo tipo de situaciones siempre me han parecido admirables. Además, es tenaz, perseverante y nunca se amilana ante las dificultades ni hay obstáculo que se le resista, lo que en catalán denominamos «una dona de pedra picada». A mis oídos ha llegado que en su etapa hermana se ganó el apodo de la «mujer de hierro» del derecho administrativo. Creo que este apodo es bien significativo.

Es, además, una persona resuelta, que siempre encuentra la manera de afrontar los problemas, incluso cuando parece no vislumbrarse solución alguna. Si me permiten una anécdota, siempre recordaré un momento vivido con ella en octubre de 2023. Tras nuestra participación en un seminario en la Universidad de Huelva, organizado por la profesora Manuela Mora, nos fue imposible regresar a casa en el tren previsto debido a un fuerte temporal que interrumpió la circulación ferroviaria Huelva-Madrid, por lo que acabamos en el coche de la profesora Eloísa Carbonell, con la profesora Dolors Canals, camino de Sevilla, con el fin de conseguir coger un AVE hacia Barcelona. A nuestra llegada a la estación de Santa Justa el caos era monumental, por las incidencias existentes también en la línea Sevilla-Madrid y centenares de personas desesperadas se acumulaban en las colas de atención al cliente a la espera de un billete que permitiera el regreso. Pues créanme si les digo que la profesora Montoro, con su capacidad resolutive y su elegancia, no tardó ni dos minutos en conseguir dos billetes de tren para Barcelona en el primer AVE que iba a salir, previsto para unas cinco horas después. De esta forma, conseguimos ser de las primeras en volver a Barcelona. Sin ella, puedo asegurarles que yo no lo hubiera logrado y ese día habría tenido que dormir en Sevilla.

Por otra parte, los que la conocemos, sabemos que es una amante del arte en todas sus manifestaciones y que no puede entender la vida sin la música, que siempre la acompaña. Es también buena conversadora y, por

encima de todo, una buena persona. Y quiero destacar algunas virtudes que la hacen excepcional: es generosa, comprensiva, justa y leal. Además, siempre es muy respetuosa en las discusiones. Su capacidad de colaboración, su compromiso, su disciplina en la investigación, rigurosidad y respeto por el trabajo de los demás son elementos que hoy son de justicia destacar. Uno de sus grandes valores es ir siempre más allá y también habernos transmitido a quienes la conocemos su magisterio, su inquietud intelectual y su pasión por el aprendizaje y el conocimiento con el fin de que seamos capaces de seguir transmitiéndolo, con ilusión, a las generaciones futuras.

Quiero finalizar recalcando, a modo de reflexión final, que, por encima de todo, la profesora Montoro es una jurista de reconocido prestigio y constituye un referente indiscutible del derecho administrativo, que pertenece a una clase, admirable, de juristas impregnados de una formación jurídica global e integral y humanista, probablemente irreplicable, enamorada de los grandes clásicos de la disciplina, que siempre la han acompañado a lo largo de su vida, la han guiado en sus investigaciones jurídicas y han marcado su trayectoria científica. Cultivadora del derecho comparado, poseedora de un amplio conocimiento y de una cultura enciclopédica y, sobre todo, fiel, durante toda su vida, a sus principios y a sus convicciones, a la búsqueda del conocimiento y a la transmisión del saber, empeñada en todo momento en desarrollar ciencia, siempre con el máximo rigor.

Antes de concluir, permítanme que, como mujer, académica y administrativista, exprese públicamente un sencillo, pero profundo agradecimiento personal. Querida María Jesús, gracias por tu trabajo, por abrirnos camino en un ámbito tan apasionante y fructífero como es el del derecho administrativo, por enseñarnos a perseverar en la consecución de los hitos propuestos, por habernos transmitido tu ejemplo, tanto profesional como humano, a lo largo de todos estos años, y gracias por haber aceptado este nombramiento como doctora *honoris causa*, que te vincula por siempre con la Universidad Rovira i Virgili.

Así pues, expuestos los méritos, es evidente que concurren en la doctoranda razones más que suficientes para que pueda obtener ese máximo grado universitario, que honra a quien lo recibe y prestigia a quien lo otorga. Por tanto, está en condiciones de recibir este importante título de honor y los atributos correspondientes, entre ellos el anillo, que, como escribió el jurista de Perpiñán, el Dr. Andreu Bosch, en 1628, en una obra importante sobre derecho de Cataluña: *El Sumari, índex o epítom dels admirables i*

nobilíssims títols d'honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya, simboliza el matrimonio o la unión de futuro entre la nueva graduada y la Universidad Rovira i Virgili.

Rector magnífico, en la medida de lo posible, he expuesto la vida y obra de la Dra. María Jesús Montoro Chiner. Creo, pues, que he dicho lo suficiente para que con su autoridad le sea otorgado el reconocimiento de sus méritos. Por tanto, rector magnífico, le pido que se digne a nombrar doctora *honoris causa* a la profesora María Jesús Montoro Chiner e incorporarla a nuestra universidad.

Discurs d'investidura
pronunciat per la senyora
María Jesús Montoro Chiner

L'encís d'alguns llibres i el seu magisteri

Rector Magnífic de la Universitat Rovira i Virgili, president del Consell Social, secretària general, autoritats acadèmiques, senyores i senyors claus-trals, autoritats presents, comunitat universitària, senyores i senyors, Dra. Lucía Casado Casado,

És sabut que en el decurs d'una vida creiem haver assaborit moments estel·lars en els límits del que és humà per la felicitat, la satisfacció, l'esforç, l'alegria o l'honor que ofereixen. Cadascú reconeix els que hauria pogut qualificar així. Jo podria dir que aquest instant serà un d'aquests per mi. A més a més, si hi ha moments per sentir, per recordar, per arxivar o per agrair, en aquesta ocasió visc un moment que és per agrair.

Les meves primers paraules vull que sigui de gratitud cap a la Universitat Rovira i Virgili, Rector Magnífic, per aquesta distinció, que accepto com un honor mentre llegeixo el discurs «L'encís d'alguns llibres i el seu magisteri». Em va ser atorgada en la sessió ordinària del Consell de Govern del dia solsticial del 20 de juny de 2024, a proposta del Departament de Dret Públic, amb el suport de la Facultat de Ciències Jurídiques, el Departament de Dret Privat, Processal i Financer, la Facultat de Turisme i Geografia, la Facultat d'Economia i Empresa, el Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social, el Departament de Gestió d'Empreses, la Càtedra d'Estudis Jurídics Locals Màrius Videl i Martín, la Càtedra d'Inclusió Social, el Centre d'Estudis de Dret Ambiental de Tarragona, el Grup de recerca consolidat

Territori, Ciutadania i Sostenibilitat (2021 SGR 00162) i el Grup de Recerca en Estudis Locals.

També vull esmentar el meu agraïment a totes les entitats municipals i locals que es van sumar al suport de la meva designació, gest que assumeixo com a respecte i en comunió amb el dret administratiu que tots cultivem.

A la meva col·lega, Lucía Casado Casado, que ha pronunciat la *laudatio*, desitjo remarcar-li que, entre nosaltres, a més de llaços científics, hi intervenen sentiments d'afecte que no són mesurables només amb expressions d'agraïment.

Als qui m'acompanyeu, que mostreu desfets de generositat per mi, per haver impulsat aquesta designació, perquè formem part del microcosmos acadèmic en tantes universitats d'Europa i més enllà, i pel sentiment d'*amicitia*, us dono les gràcies. Als qui sou la meva família molt estimada, plena de juristes sòlids i heu format part de la meva vida, sempre envoltada per llibres, per música, i fins i tot pels cicles del carboni, us ho agraeixo, també. Rafael Entrena Cuesta hauria volgut ser-hi present, tot i que no només ell s'hauria sentit complagut d'acompanyar-me.

El meu patrimoni espiritual i intel·lectual s'ha vist acrescut i enriquit per aquesta distinció atorgada per una jove universitat que està reconegudament valorada per les seves línies d'investigació en matèries que fan prosperar el dret del desenvolupament dels éssers humans i la seva relació amb els àmbits de la naturalesa. Utilitzo, en el sentit més ampli, aquest concepte vital que comprèn la salut, els drets i deures ambientals, els drets socials, i una successió de matèries que tracten de millorar les relacions Estat-ciutadania, o poders públics, també locals, i ciutadania.

Els qui coneixeu la meva connexió amb altres ciències afins al dret, entre les quals es troben l'art, la història i la música, entendreu la meva satisfacció per trobar-me a Tàrraco, la primera ciutat romana de la península Ibèrica, imperial i opulenta sota August, perla ja sota Trajà i Adrià, que conserva entre els murs del museu arqueològic un bust del jove Marc Aureli, filòsof emperador o emperador filòsof, els ensenyaments del qual hauríem d'aprendre a l'Acadèmia, ja que ens advertia que «el saber sobrer desassossega els savis» i «de vegades, ens sobren consells per als altres i ens en falta un de bo per a nosaltres mateixos».

Malraux va escriure que el nostre segle XXI «serà ètic, o no serà». Aquesta visió em va perseguir des que en els començaments de la centúria em vaig obstinar en el concepte que em vaig atrevir a formular: el de l'*Estat ambien-*

tal de dret. Hi ha una mica de relació entre l'Estat ètic i l'Estat ambiental de dret; només cal veure el comportament del clima per entendre que alguna cosa haurem fet o hauran estat fent malament, alguna cosa haurem deixat de fer, o algú haurà consentit que es practiquin, sense impedir-ho, tota mena d'actuacions que ens condueixen en allau cap a un cúmul d'amargors, molèsties, neguits, disminució i pèrdua de les circumstàncies que ens haurien permès viure en altres condicions més favorables.

En el transcurs de la meua vida, enriquida per experiències, fruit d'un cosmopolitisme infreqüent i moguda pel meu sentiment de curiositat cap a tot, per aprendre de tot, fins i tot del que és inútil, n'he extret molts ensenyaments. He estat tractors d'observacions i he aplegat guies d'encaix, tàctica i perspicàcia per les quals em vaig guanyar l'apel·latiu de «veure-les venir vint anys abans». Confesso que un dels qui em van llançar el qualificatiu va ser Ramón Martín Mateo, a qui avui retorno el compliment, per ser el pare i l'estrella del dret ambiental. És motiu d'orgull, que ara expresso en haver estat honrada amb la designació de doctora honoris causa, el pas de la petjada que ell va deixar en aquesta universitat.

Què s'espera que digui en aquesta ocasió? Què puc expressar en els minuts en què sembla visionar-se com una pel·lícula tota una vida acadèmica viscuda com a dona, sota condicionants que ara farien envermellir molts dels meus col·legues i serien impossibles d'entendre per moltes de les meves col·legues? M'alegra observar com les circumstàncies van a millor, però vaig conèixer altres temps en què les lleis van ignorar la dona i l'Acadèmia, de manera conscient o inconscient, les arraconava.

He estat catedràtica de Dret Administratiu en actiu gairebé trenta anys; professora universitària molts anys més, sempre a la Universitat de Barcelona. A la UB, la meua *alma mater*, vaig estudiar la llicenciatura i m'hi vaig doctorar. Per aquest motiu, seria indigne no expressar el meu agraïment a la Fortuna, com també ales meves estades a les universitats de Bielefeld i de Speyer, ja que no dubto que allí va canviar la meua forma d'estudiar, ensenyar i analitzar el dret públic.

Diuen que una persona és com i d'allà on va estudiar el batxillerat; doncs bé, en aquell *raconto* d'anys, he de dir que gairebé més de la meitat d'aquells ensenyaments els vaig adquirir a la bella Lucentum, la del Benacantil, la dels Akra Leuka i la seva tonalitat de llum va marcar els meus sentits per contemplar l'art; com possiblement el meu sentit per apreciar la música, em va ser infós per haver nascut a València. Soc una resident

privilegiada, perquè el meu *entourage* es desenvolupa entre els excelsos cinc-cents quilòmetres del globus, o secs o plujosos a diluviar, que inclouen també Tàrraco. En suma, crec haver-me vist capaç de fer el salt a l'aprenentatge més enllà dels ensenyaments regulats perquè el mètode d'estudi que vaig aprendre va ser clau per continuar acumulant nous coneixements, sense importar-me en quina llengua els rebés. El llenguatge és només un instrument per a una millor comunicació i enriquiment de coneixements.

Avui podria fer girar les meves reflexions al voltant del medi ambient, la projecció del qual ha cobert ja totes les esferes de l'activitat humana. Al voltant d'Europa, que en lloc de ser raptada, ha raptat d'una manera gelosa els estats, l'ordenament, les institucions, tècniques, les normes jurídiques i la seva interpretació, despertant filies i fòbies, com si Rubens, Rembrandt i Tiziano entressin en pugna per haver pintat la creació d'Ovidi, obra de la qual en van prendre inspiració, tot i que la meua visió d'aquells llenços fantasieja amb una Europa raptada, posada per Júpiter sobre la sorra d'una platja, regalada en embolcalls de teles, l'entramat i l'ordidura de la qual representen els ordenaments interns reinterpretats conforme al dret europeu, teixit pel Tribunal de Justícia de la Unió entre moltes llengües i països.

També vaig estar temptada per la reflexió al voltant de la qualitat de les normes, la seva racionalitat i factibilitat, en especial sobre la lluita contra la inactivitat i la inacció dels poders administratius i legislatius, el meu tema d'investigació, veritable immunitat que transforma els jutges en creadors, componedors i àrbitres dels conflictes, gairebé transgredint les regles interpretatives de F. C. Savigny. Malgrat això, gràcies a l'aplicació d'aquestes mateixes regles són capaços d'entendre's entre ells i dialogar des de la Lusitània fins a la Pannònia.

No obstant això, vaig abandonar aquestes intencions.

Enfocaré les reflexions des de les obres que em van aproximar a investigar en el dret administratiu a través de la màgia d'alguns llibres que em van guiar i em van inspirar perquè els vaig llegir, els tinc a prop, a casa. Els conec perquè els trec la pols, els cuido i els conservo, ja que van entrar a la meua vida a través de títols jurídics molt diferents. Tinc necessitat de lloar-ne alguns, en plena era digital, emportada per l'embruix dels meus llibres, aquells bruixots que em van incitar a enfocar la meua percepció del dret administratiu i sobre els quals s'hi va dipositar per sempre la fascinació. I, per què ocultar-ho, amb els llibres vaig aprendre a ser independent fins i tot de mi mateixa.

A través de l'exquisida col·lecció d'un notari de València, del qual l'obsessiva afició pels llibres va motivar que la mortificada família se'ls tragué de sobre immediatament després del seu traspàs, vaig aconseguir, entre molts altres llibres excel·lents, un *Jus civile controversum*, obra de compilació redactada per Samuel de Cocceji i presentada al monarca Frederic II de Prússia, que el va encarregar però va rebutjar-ne dos volums quan l'autor els el va presentar al·legant la seva exagerada extensió. Aleshores, en aquell mateix moment, es va apagar la seva *cadenza*. Recopilava legislació i jurisprudència i havia de ser la codificació de 1740. No només de dret civil, ja que contenia notables avenços en el que llavors concernia els drets cívics, com són procediment, processos, usos del domini públic del litoral, dels ports i de les muralles, la impossibilitat d'usucapió dels béns públics, etc. En fi, un sistema jurídic unificat pel qual vetllaria una jurisdicció en tres nivells vestida per jutges independents. La conseqüència del rebuig d'aquesta obra va ser l'inici dels treballs per a una altra, la que em va interessar enormement, la que resultaria ser l'*Allgemeines Landrecht*, que va entrar en vigor el 1794. La meua fascinació no es va enfocar en els preceptes que determinaven les clàusules *nullum crimen sine lege*, i *nulla poena sine lege*, que en l'obra ja es plasmaven, perquè vaig descobrir que les constitucions de Virgínia i Maryland havien incorporat aquells principis el 1776. Es va enfocar a analitzar la idea del *sacrifici especial*, com a clàusula genèrica que marcava el dret a ser compensat davant d'una ingerència en els drets fonamentals, i en concret en la propietat, causada pels poders públics. Es tractava del concepte *Sonderopfer*.

He de reconèixer que la meua percepció sobre la vàlua de l'obra és molt personal, ja que esdevingué obsoleta i va ser desplaçada per a la posteritat quan es va promulgar el codi de Napoleó. Vaig entendre per què Savigny va fer patent la seva irritació, atès que van anomenar la codificació «la Bíblia de Luther». Es va interpretar, en efecte, amb un caràcter bifront: va donar lloc a pretensions constitucionals més en la ment dels compiladors que en el que van deixar redactat, pel fet que mostrava una monarquia absolutista il·lustrada. Però de la Il·lustració brillant, no de l'enfosquida.

Doncs bé, van suscitar el meu interès les ingerències de dret públic que construïen el concepte del sacrifici especial i es mostraven com a ingerències legítimes del poder públic en la propietat que conduïen a la imposició d'una càrrega que bé pot ser inclosa en els contorns expropiatoris; també, com aquelles altres ingerències il·legítimes en la propietat originades pels

poders públics similars a l'expropiatòria o de contingut expropiatori. Per acabar, aquelles ingerències dels poders públics en altres posicions jurídiques constitucionalment protegides, com la vida, la salut, la integritat física i la llibertat, que consisteixen en la imposició d'una càrrega especial, un sacrifici especial, perquè no estaven legitimades ni previstes per una norma vigent. Si tot dret i avantatge dels ciutadans ha de ser exercit en consideració a l'interès general, quan ambdós entren en conflicte, l'Estat ha d'indemnitzar i compensar aquells ciutadans els drets o les posicions jurídiques especials dels quals hagin de ser sacrificats per l'interès general.

Els articles 74 i 75 de l'ALR, més concretament, el concepte del *sacrifici especial* és un concepte reviscut, *andante ben moderato*, *ritenuto*, aplicat per tribunals constitucionals en la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans, pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea, pel Tribunal Suprem i per tribunals superiors de justícia, a propòsit, per exemple, de les indemnitzacions sol·licitades amb motiu dels danys patits durant l'epidèmia del SARS-CoV-2. Es fa valer en demandes col·lectives promogudes contra la inacció dels poders públics pels danys que es provocaran a futures generacions a causa del canvi climàtic, per la inacció dels estats i també en les diverses declaracions formalment incorrectes, tot i que poguessin ser materialment legítimes, de les zones de baixes emissions i molts altres supòsits més.

Vaig aprofundir per primera vegada en les matèries que envolta la construcció de la teoria del sacrifici especial en analitzar el control de la inactivitat dels poders públics a causa dels danys ambientals originats amb motiu de la pluja àcida en el fenomen anomenat *la mort dels boscos* dins l'àmbit europeu. Pels volts de l'any 1986, el vaig aplicar subratllant la restricció innecessària a drets fonamentals concrets que provocaven les normes deficientes en àmbits com el soroll, les olors i altres immissions. He tornat al concepte del sacrifici especial fa pocs mesos, en escriure sobre la responsabilitat patrimonial de l'Estat legislador per normes internes contràries al dret europeu i les diverses condemnes al Regne d'Espanya, declarades pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea.

Entremig, he reprès la teoria del sacrifici especial en altres publicacions, per justificar la legitimitat o no d'una compensació econòmica quan s'originen modificacions normatives restrictives de situacions jurídiques individuals, amb motiu de l'adaptació a requeriments ambientals, climàtics, sanitaris i d'índole similar.

Un altre embruix: el de la categoria de la *garantia institucional*, formulada en una obra icònica —tot i que d'autor d'ideologia qüestionable—, el controvertit Carl Schmitt. En conservo intacte un exemplar de la primera edició de la *Verfassungslehre*, publicada el 1928. Un agradable regal d'una mà amiga.

En l'obra s'immortalitzava la construcció de l'ancoratge constitucional de determinats instituts jurídics i institucions jurídiques, la teorització dels quals ha passat ja a ser part del dret administratiu: el concepte de la garantia institucional, que es diferenciarà dels drets fonamentals, i és tractat en el capítol titulat «Els drets fonamentals»:

«La garantia institucional és, per la seva essència, limitada. Existeix no més dins l'Estat, i es basa no en la idea d'una esfera de llibertat il·limitada, en principi, sinó que afecta una institució, jurídicament reconeguda que, com a tal, és sempre una cosa circumscrita i delimitada al servei de certes tasques i certes finalitats, fins i tot quan les tasques no estiguin especialitzades en particular, i sigui admissible una certa universalitat del cercle d'actuació.»

Em permeto rectificar aquesta traducció feta per Francisco Ayala el 1934, ja que és més correcte fer servir l'expressió «funcions» en lloc de «tasques».

Entre nosaltres, la garantia institucional més coneguda és l'aplicable a l'autonomia local. *Con fuoco agitato*. El Tribunal Constitucional ha oscil·lat a definir-la com «un límit negatiu enfront del legislador» i, molt recentment, «un nucli mínim d'autonomia que no pot ser desconegut pels poders públics», en suma, «un mandat d'optimització per a la consecució dels nivells més grans possibles d'autonomia». En totes aquestes definicions es reflecteixen els trets schmittians.

Tanmateix, he de ressaltar que la meva primera aproximació a la garantia institucional es va produir a través de l'estudi de la funció pública, del funcionariat públic, en un sistema com l'alemany de la República Federal, l'ancoratge constitucional del qual provenia molt més enllà de la Constitució de Weimar, perquè la mateixa Llei fonamental de Bonn es remuntava als «principis tradicionals del funcionariat».

Vaig dur a terme una altra anàlisi profunda de la garantia institucional aplicada a la responsabilitat patrimonial de l'Administració i el contracte d'assegurança. Aquest cop, per demostrar que aquest institut jurídic —el de l'assegurança de la responsabilitat— no quedava inclòs —tot i que tampoc exclòs— en la garantia institucional de la responsabilitat patrimonial de l'Administració encarnada en l'article 106.2 de la Constitució. Per abordar

aquesta qüestió, vaig partir dels elements de protecció que preservaven la institució segons l'opció constitucional, i destacava per sobre tots la reserva de llei. En efecte, el legislador ordinari ha de regular els elements essencials de la institució i defensar-la contra ingerències que en puguin alterar el nucli definitori. Tot i que això no implica que la garantia institucional exigeixi que el legislador configuri la responsabilitat segons la imatge i forma en què estava regulada en plasmar-se en la Constitució. No es tracta de petrificar la institució conforme a un model heretat, sinó de protegir la institució perquè desplegui la seva funcionalitat en l'Estat de dret. Així, a més de la reserva de llei, la institució i la seva existència, resulten essencials el dret subjectiu a ser indemnitzat, l'objecte de la lesió, la relació de causalitat i l'exclusió raonable de la causalitat quan existeixi força major —entenent com a força major el concepte jurídic construït de forma doctrinal i jurisprudencial. La Constitució, que preserva la institució i els seus trets essencials, silencia, en canvi, les formes de la valoració dels danys i el sistema de valoració, els paràmetres de referència i els modes d'indemnitzar. Ni tan sols la uniformitat en la regulació és exigible, de manera que l'homogeneïtat de regulació compregui tota mena de dany, en qualsevol de les matèries que es produeixi. No ha d'existir un únic model de responsabilitat patrimonial de l'Administració, ni un model n'exclouria un altre.

He tornat recentment al concepte de la garantia institucional aplicat a la responsabilitat patrimonial de l'Administració per afirmar que conceptualment i constitucionalment la responsabilitat patrimonial de l'Estat legislador per danys causats per actes normatius contraris i infraccions al dret de la Unió Europea, no està protegida per la garantia institucional a la qual em refereixo. Això es podrà deduir de la Constitució, de la clàusula de l'Estat de dret i, en especial, de l'article 9.3 de la Constitució. A falta d'ancoratge constitucional exprés, el legislador ordinari disposa, tanmateix, d'un ampli marge d'apreciació per a la seva regulació sempre que el contingut no sigui contrari al principi d'efectivitat i al principi d'equivalència del dret europeu, ni ofereixi formalment una regulació que dificulti, dilati exageradament i difumini el propòsit de la institució. L'article 41.3 de la Carta de drets fonamentals de la Unió Europea considera que el dret a la responsabilitat per danys causats per les institucions europees és un dret fonamental i, segons la meua opinió, s'ha de definir conceptualment com un dret fonamental de naturalesa no limitable, configurat mitjançant els principis generals regnants sobre la matèria en l'ordenament dels estats membres, que atorga una acció

per reclamar la indemnització corresponent pels danys causats per actes de les institucions europees.

Volaré cap als nostres clàssics. Una fascinació de joventut: la del *Curso de Derecho Administrativo* (1911), setena edició, de Vicente Santamaría de Paredes, que va ser un regal del meu pare. I una apreciació ja de maduresa: la d'*El acto administrativo* (1929), (amb pròleg de Maurice Hauriou), de Recaredo F. de Velasco (com signava l'autor, ja que tan sols els seus col·legues li van completar el cognom), que vaig agafar de casa a títol de comodati mai més el vaig retornar.

Va escriure Santamaría: «Considerats els trens com el camí en si mateix recorregut (perquè línia i vehicle són inseparables dins del sistema), bé es pot dir dels ferrocarrils, el que en deia Pascal dels canals: «són senders que caminen».» Es pot dir que aquest llibre em va ser familiar des que vaig aprendre les lletres, perquè era a casa, al prestatge dels llibrots vells. Santamaría no s'equivocava. L'analogia amb els canals serveix per remarcar la modernitat d'un volum que vaig poder consultar durant els anys de llicenciatura. Va prologar l'edició Eduardo Pérez Pujol, jurista, historiador, sociòleg i krausista, catedràtic de Dret Romà a Santiago de Compostel·la i de Dret Civil a València. Va ser impulsor de la Institució per a l'Ensenyament de la Dona i de la Lliga contra la Ignorància a Espanya.

M'he sentit privilegiada perquè no vaig créixer mancada d'ensenyament i estava molt allunyada de la ignorància, però sabia com hauria de treballar perquè altres dones fossin participants del mateix sentir. Era patent que no havien canviat les coses i que el dret administratiu seria un camí, i així ha estat, amb serpentejos per disciplinar la matèria.

El *Curso* de Santamaría al qual em refereixo ha tingut diversos posseïdors abans que jo: les marques i dedicatòries en llapis negre, llapis vermell i tinta negra indiquen que va ser utilitzat per opositors que no van conèixer el bolígraf. Cap d'ells va posar marques en els paràgrafs que em van cridar l'atenció, *marginalia* indesxifrables del meu pare a banda. No es va apreciar la seva modernitat, ni la seva objectivitat, ni les anomenades històriques al dret comparat, ni al concepte objectiu del dret administratiu, el de les funcions referents a les finalitats de l'Estat, ni van valorar la seva part especial, la relativa als mitjans materials de la nació que acollia tot el domini públic. Justament és aquest darrer aspecte el que jo vaig apreciar o el que em va inspirar sempre que he estudiat o analitzat qüestions sobre béns públics, aigües, embassaments, costes i ferrocarrils i les diferències entre les funcions

de l'Administració respecte als mitjans materials i les relatives a la vida econòmica de la societat; la subtil diferència entre els mitjans de caràcter real o material, les utilitats que de la naturalesa pugui rebre l'Estat; la necessitat de separar i no confondre les funcions econòmiques que l'Administració exerceix respecte d'aquells mitjans, amb les quals compleix les finalitats de l'Estat: l'ordre econòmic de la societat és considerat com un dels objectius de l'Estat. La claredat del seu posicionament és manifesta, *maestosa*, amb *brio*: Santamaría havia redactat ja un *Curso de derecho político*, en què en la primera part exposava la intervenció jurídica de l'estat en la propietat nacional.

Apreciar *El acto administrativo* de Recaredo F. de Velasco va ser més tardà, després d'un festeig, quasi seducció, per Georg Jellinek, per Otto Mayer i Adolf Merkl, autors que vaig suposar que de Velasco ja podia haver fet servir i haver llegit. He d'explicar el motiu d'aquesta aproximació tardana: em va portar temps buscar les obres d'aquesta tríada de mestres en la versió original. Però el destí va voler que totes em trobessin en la seva primera edició.

Ja que per aquell temps em trobava immersa en l'estudi de la dogmàtica jurídica alemanya, em va cridar l'atenció que, a començaments del segle xx, de Velasco es qüestionés l'origen científic de l'expressió i del concepte «acte administratiu». S'atribuïa a França, segons Otto Mayer, i més concretament a Haurou, segons Duguit. En canvi, per a Georg Jellinek es devia a la tècnica jurídica alemanya. «Aquest concepte no procedeix, de cap manera, com afirma O. Mayer, del dret administratiu francès, sinó que més aviat s'ha format d'una manera independent en la ciència alemanya, ja que la definició francesa de l'acte administratiu, com a decisió d'autoritat, no és acceptada per nosaltres», va escriure Georg Jellinek.

Tanmateix, l'autor de Velasco, amb una intel·ligència preclara, es va justificar assenyalant que les dades més accessibles procedeixen de França i a això s'atenia quasi exclusivament. I, en revisar aquestes obres, de Velasco historia l'acte administratiu francès pel que fa a les dates però, conceptualment, el va historiar com a noció única. En el seu assaig, de Velasco no va pretendre esgotar les fonts informatives; però la literatura consultada li va ser prou copiosa perquè pogués pensar que la bibliografia no vista no rectificaria gens les conclusions que en va obtenir. El seu objectiu no era arribar a aquells extrems en la investigació, ni li ho permetia la bibliografia accessible. Probablement, aquest va ser un gest d'honestedat científica i intel·lectual que no li va impedir elaborar un capítol tercer (en la primera

part) sòlid i profund dedicat a la gènesi i evolució del concepte d'acte administratiu. *Afinato, consonante, armonico*.

En canvi, del capítol tercer (de la segona part) dedicat a les nul·litats, vaig col·legir que podia no haver arribat a les mans de F. de Velasco el *Deutsches Verwaltungsrecht*, Dret administratiu alemany, d'Otto Mayer (1895); de la mateixa manera tampoc va ser a temps, potser, d'apreciar l'*Allgemeines Verwaltungsrecht* (1927) («Tractat de dret administratiu»), d'Adolf Merkel; ni de fer servir del mateix autor *Die Lehre von der Rechtskraft* (1923) («La doctrina de la cosa jutjada»), potser l'obra més influent a Europa pel que fa a la teoria de les nul·litats, ja que analitzava el fonament i l'essència de la força jurídica dels actes administratius, la seva relació amb el principi de seguretat jurídica, la necessària artificiositat de la construcció de la teoria de les nul·litats per la relació amb la teoria de la cosa jutjada i la sentència, a efecte de la distinció entre imprescriptibilitat dels actes nuls davant dels anul·lables. Això no és d'estranyar, però mai he arribat a entendre per què en tots els tractats que analitzen les nul·litats, revisions d'ofici, etc. dels actes administratius són omeses sistemàticament les referències a aquesta obra, tret d'algunes excepcions. Segons la meua opinió, d'aquesta obra s'extrauria la clau per limitar les revisions d'ofici expansives dels actes administratius.

Es comprendrà la dedicació que vaig prestar a de Velasco i a la seva obra *El acto administrativo*, i l'esforç d'investigació que en el seu moment vaig invertir perquè l'autor que més se citava després de M. Hauriou, era Georg Jellinek, l'autor del *System der subjektiven-öffentlichen Rechte* (1892) («El sistema dels drets públics subjectius»), tot i que F. de Velasco el cités de vegades per la versió original i de vegades per la traducció italiana de 1912, i fins i tot altres vegades pel títol en castellà. Georg Jellinek va ser el teòric de la construcció jurídica de l'Estat modern, encara que la seva obra es va redactar en ple període monàrquic, la qual cosa mostra l'interès de Recaredo F. de Velasco per importar la dogmàtica sobre la situació jurídica del llavors anomenat «administrat», pels drets de l'individu, per la caracterització dels drets públics subjectius, pel seu interès legítim, fins i tot pels drets subjectius reflexos, i per haver definit els drets que componen el seu *status civitatis* i el seu *status libertatis* com a individu i com a associació.

La meua fascinació per aquesta obra no es va esvaïr per l'esforç que vaig haver de fer en moltes ocasions per identificar cites d'obres i autors. És possible que faltés una revisió d'errates en profunditat, ja que el mateix

Recaredo F. de Velasco va demanar disculpes per les inadvertides en l'índex de cites que fins i tot van alterar el cognom d'algun autor citat per ell mateix. Vaig aprendre la lliçó de no citar mai per cites de cites, ni embarcar-me a citar obres escrites en idiomes que desconec.

Vaig extraure la millor lliçó, malgrat això, quan vaig entendre la fusió de les teories franceses i germàniques sobre les nul·litats. I a mode de principis generals he retingut sempre al cap que, a esquena del dret positiu, es filen unes categories que poden ajudar la reflexió per lògica jurídica; si en l'actualitat no són del tot aplicables, sí que són explicables i defensables. Les resumeixo com a conclusió. En els vicis dels actes administratius defectuosos sempre hi hauria d'haver escales de defectes o vicis (posició de Merkl contra Kelsen); només la llei hauria d'establir els graus d'invalidesa; la validesa objectiva de la voluntat de l'Estat requereix una transacció entre el principi de legalitat i el de seguretat jurídica, per la qual l'acte nul s'ha de considerar com a existent, com a realitat física, i s'hauria de tenir per vàlid mentre no se'n declari la nul·litat, ja que afecta la seva eficàcia; la revisió d'ofici del vici de nul·litat de l'acte nul hauria de correspondre només a l'Administració; la revisió de nul·litat d'actes hauria d'estar sotmesa a un termini racional (en l'àrea germànica la nul·litat absoluta és imprescriptible) amb equiparació al límit de la cosa jutjada, i l'examen o la revisió dels actes nuls que fossin declaratius de drets tindria rellevància a efectes d'indemnització. Sobre aquestes teories encara estem debatent, però a mi em va servir molt no haver-me separat d'aquells dictats.

Finalitzo aquest encomi, sublimació, elogi, apologia o enamorament, i així no se'm qüestiona, per l'embruix d'alguns llibres, per la riquesa científica i espiritual que m'han aportat, al·ludint a Rudolf von Ihering i a la seva obra, *Der Kampf um das Recht* («La lluita pel dret»), que ha estat nomenada «la Monna Lisa de les monografies jurídiques» en una recent traducció a l'espanyol (2018, que revisa a fons, per cert, la traducció d'A. Posada (que va confiar en excés en la versió francesa que va fer servir)).

Tinc, per regal d'una mà amiga molt estimada, la joia d'un exemplar de l'edició de 1872, la primera, publicada només uns mesos després que Ihering dictés la seva famosa conferència l'11 de març del mateix any. És *coloratura, andante non troppo con grazia*. (En vida de l'autor es va traduir a divuit llengües.)

Sense entrar en les sàvies consideracions jurídiques que conté el llibre, ressaltant només el valor pràctic que dona Ihering al dret vigent per sobre

del dret com a ideal, la seva modernitat, la finesa d'optar per la nul·litat del contracte entre Shylock i Antonio, i, agafat del vers shakespearà d'*El marxant de Venècia*, la perspicàcia en la fusió del dret objectiu i subjectiu, recollint la frase «represento la Llei de Venècia i m'acullo al meu títol» (hi passo de puntetes, perquè ja ho he escrit en una de les obres sobre música i dret), m'aturo en la dedicatòria que va fer a l'obra el 1872: «Per a Auguste von Littrow, en testimoni de la meua amistat i agraïment eterns, en el seu comiat de Viena.» Era escriptora, literata de gran talent intel·lectual, activista feminista, esposa d'un catedràtic d'Astronomia que va arribar a descobrir una nova estrella que va anomenar Auguste, en memòria seva. Ella havia de saber que només amb lluita i esforç es construeixen i es defensen els drets. Bé que ho sabem ara.

El encantamiento de algunos libros y su magisterio

Rector magnífico de la Universidad Rovira i Virgili, Señor presidente del Consejo Social, Señora secretaria general, Autoridades académicas, Señoras y señores claustrales, Autoridades presentes, Comunidad universitaria, Señoras y señores, Dra. Lucía Casado Casado:

Es sabido que en el curso de una vida creemos haber saboreado momentos estelares en los límites de lo humano por la felicidad, la satisfacción, el esfuerzo, la alegría o el honor que deparan. Cada cual reconoce los que habría podido calificar así. Yo podría decir que este instante será para mí uno de ellos. Además, si hay momentos para sentir, para recordar, para archivar o para agradecer, en esta ocasión vivo un momento que es para agradecer.

Mis primeras palabras son de gratitud a la Universidad Rovira i Virgili, rector magnífico, por esta distinción que acepto ahora como un honor leyendo el discurso «El encantamiento de algunos libros y su magisterio», y que me fue otorgada en la sesión ordinaria del Consejo de Gobierno del día solsticial de 20 de junio de 2024, a propuesta del Departamento de Derecho Público, con el apoyo de la Facultad de Ciencias Jurídicas, el Departamento de Derecho Privado, Procesal y Financiero, la Facultad de Turismo y Geografía, la Facultad de Economía y Empresa, el Departamento de Antropología, Filosofía y Trabajo Social, el Departamento de Gestión de Empresas, la Cátedra de Estudios Jurídicos Locales Màrius Viadel i Martín,

la Cátedra de Inclusión Social, el Centre de Estudios de Derecho Ambiental de Tarragona, el Grupo de investigación consolidado Territorio, Ciudadanía y Sostenibilidad (2021 SGR 00162), y el Grupo de Investigación en Estudios Locales.

Como también deseo mencionar mi agradecimiento a todas las entidades municipales y locales que se sumaron al apoyo de mi designación, gesto que asumo como respeto y en comunión con el derecho administrativo que todos cultivamos.

A mi colega, Lucía Casado Casado, que ha pronunciado la *laudatio*, deseo remarcarle que, entre nosotras, además de lazos científicos, median sentimientos de afecto que no son medibles solo bajo expresiones de agradecimiento.

A quienes me acompañáis, mostrando derroches de generosidad conmigo, al haber impulsado esta designación, porque formamos parte del microcosmos académico en tantas universidades en Europa y más allá, y por sentimiento de *amicitia*, os doy las gracias. A quienes sois mi familia muy querida, repleta de sólidos juristas, y habéis formado parte de mi vida, siempre buscada por libros, por música y hasta por los ciclos del carbono, os lo agradezco también. Rafael Entrena Cuesta hubiera querido estar presente, aunque no solamente él se hubiera sentido complacido por acompañarme.

Mi patrimonio espiritual e intelectual se ha visto acrecentado y enriquecido por esta distinción otorgada por una joven universidad que está reconocidamente valorada por sus líneas de investigación en materias que hacen prosperar el derecho del desarrollo de los seres humanos y su relación con los ámbitos de la naturaleza. En el más amplio sentido utilizo este concepto vital que abarca la salud, los derechos y deberes ambientales, los derechos sociales, y un sinnúmero de materias que tratan de mejorar las relaciones estado-ciudadanía o poderes públicos, también locales, y ciudadanía.

Quiénes conocéis mi conexión con otras ciencias afines al derecho, entre las que se encuentran el arte, la historia y la música, entenderán mi satisfacción por encontrarme en Tarraco, la primera ciudad romana de la península ibérica, imperial y opulenta bajo Augusto, perla ya bajo Trajano y Adriano, que conserva entre los muros de su museo arqueológico un busto del joven Marco Aurelio, filósofo emperador o emperador filósofo, cuyas enseñanzas habríamos de aprender en la Academia, pues nos advertía de que «el sobrado saber desasosiega a los sabios» y «en ocasiones, nos sobran consejos para los otros y nos falta uno bueno para nosotros mismos».

Escribió Malraux que nuestro siglo XXI «será ético, o no será». Esa visión me persiguió desde que en los comienzos de la centuria me obstiné en el concepto que me atreví a formular: el del «estado ambiental de derecho». Algo de relación entre el estado ético y el estado ambiental de derecho existe; no hace falta más que ver el comportamiento del clima para entender que algo habremos hecho o habrán estado haciendo mal, algo habremos estado dejando de hacer o alguien habrá consentido que se practiquen, sin impedirlo, toda clase de actuaciones que nos conducen en aluvión hacia un cúmulo de sinsabores, molestias, desazones, disminución y pérdida de las circunstancias que nos habrían permitido vivir en otras condiciones más favorables.

En el transcurso de mi vida, enriquecida por experiencias, fruto de un cosmopolitismo infrecuente, movida por mi sentimiento de curiosidad hacia todo, curiosidad por aprender de todo, hasta lo inútil, he extraído muchas enseñanzas, he sido «atractora» de observaciones y he hecho acopio de guías de encaje, táctica y perspicacia por las que me gané el apelativo de «verlas venir veinte años antes». Confieso que uno de quienes me lanzaron el calificativo fue Ramón Martín Mateo, a quien hoy devuelvo el cumplido, por ser el padre y la estrella del derecho ambiental. Es motivo de orgullo que ahora expreso al haber sido honrada con la designación de doctora *honoris causa*, al paso de la huella que él dejó en esta universidad.

¿Qué se espera que yo diga en esta ocasión? ¿Qué cabe que yo exprese en los minutos en que parece visionarse como un film toda una vida académica vivida como mujer, bajo condicionantes que harían sonrojar ahora a muchos de mis colegas y a la vez serían imposibles de entender por muchas de mis colegas? Me alegra observar cómo las circunstancias van a mejor, pero conocí otros tiempos en los que las leyes ignoraron a la mujer y la Academia, consciente o inconscientemente, las arrinconaba.

He sido catedrática de derecho administrativo en activo casi treinta años; profesora universitaria muchos años más, siempre en la Universidad de Barcelona (UB). En la UB, mi *alma mater*, estudié mi licenciatura y me doctoré. Sería indigno no expresar por ello mi agradecimiento a la fortuna, al igual que por mis estancias en las Universidades de Bielefeld y de Speyer, pues no dudo de que en ellas cambió mi forma de estudiar, enseñar y analizar el derecho público.

Dicen, sin embargo, que una persona es como y de allí donde estudió el bachiller. Pues bien, en ese *racconto* de años, debo decir que algo más de la mitad de esas enseñanzas las adquirí en la bella Lucentum, la del Bena-

cantil, la de los Acra Leuce, cuya tonalidad de luz marcó mis sentidos para contemplar el arte, como, posiblemente, mi sentido para apreciar la música, me fue infundido al haber nacido en Valencia. Soy residente privilegiada, porque mi *entourage* se desarrolla entre los excelsos quinientos kilómetros del globo, o secos o pluviosos a diluviar, que incluyen también Tarraco. En suma, creo haberme visto capaz de dar el salto al aprendizaje más allá de las enseñanzas reguladas porque el método de estudio que aprendí fue clave para continuar acumulando conocimientos nuevos, no importándome en qué lengua los recibiera; el lenguaje es solo un instrumento para conseguir una mayor comunicación y enriquecer los conocimientos.

Hoy podría hacer girar mis reflexiones en torno al medio ambiente, cuya proyección ha cubierto ya todas las esferas de la actividad humana. En torno a Europa, que, en lugar de ser raptada, ha raptado celosamente a los estados, ordenamiento, instituciones, técnicas y normas jurídicas y su interpretación, despertando filias y fobias, como si Rubens y Rembrandt y Tiziano entraran en pugna por haber pintado la creación de Ovidio de cuya obra tomaron inspiración. Aunque mi visión de esos lienzos fantasea con una Europa raptada, posada por Júpiter sobre la arena de una playa, regalada en envolturas de telas, cuya trama y urdimbre representan los ordenamientos jurídicos internos reinterpretados conforme al derecho europeo, tejido por el Tribunal de Justicia de la Unión entre muchas lenguas y países.

También estuve tentada por la reflexión en torno a la calidad de las normas, su racionalidad y factibilidad, en especial, en torno a la lucha contra la inactividad e inacción de los poderes administrativos y legislativos, que es mi tema de investigación. Se trata de una verdadera inmunidad que transforma a los jueces en creadores, componedores y árbitros de los conflictos, casi transgrediendo las reglas interpretativas de Friedrich Karl von Savigny, a pesar de que, gracias a la aplicación de esas mismas reglas, son capaces de entenderse entre ellos y dialogar desde Lusitania hasta Panonia.

Abandoné, sin embargo, esas intenciones.

Voy a enfocar hoy mis reflexiones desde las obras que me aproximaron a investigar en el derecho administrativo a través de la magia de algunos libros que me guiaron y me inspiraron porque los leí, los tengo cerca de mí, en casa, los conozco porque les retiro el polvo, los cuido y los conservo, ya que entraron en mi vida a través de títulos jurídicos muy diferentes. Tengo necesidad de loar algunos de esos libros, en plena era digital, llevada por el embeleso y arrastrada por el encantamiento de mis libros, esos brujos

que me incitaron al enfoque de mi percepción del derecho administrativo y sobre ellos se posó para siempre mi fascinación. Y, por qué ocultarlo, con los libros aprendí a ser independiente hasta de mí misma.

A través de la exquisita colección de un notario de Valencia, cuya obsesiva afición por los libros motivó que la mortificada familia se los quitara de encima inmediatamente después de su tránsito, me hice entre muchos otros excelentes, con un *Jus civile controversum*, obra de compilación redactada por Samuel de Cocceii y presentada al monarca Federico II, el de Prusia, que fue quien la encargó, pero que rechazó los dos volúmenes al presentárselos su autor por su exagerada extensión. Y entonces, en ese mismo momento, se apagó su *cadenza*. Recopilaba legislación y jurisprudencia e iba a ser la codificación de 1740. No solo de derecho civil, puesto que contenía notables avances en lo que entonces concernía a los derechos cívicos, como procedimiento, procesos, usos del dominio público del litoral, de los puertos y de las murallas, la imposibilidad de usucapión de los bienes públicos, etc. En fin, un sistema jurídico unificado por el que velaría una jurisdicción en tres niveles vestida por jueces independientes. La consecuencia del rechazo de esta obra fue el inicio de los trabajos para otra, la que me interesó sobremanera, la que resultaría ser el *Allgemeines Landrecht*, que entró en vigor en 1794. Mi fascinación no se enfocó en los preceptos que determinaban las cláusulas *nullum crimen sine lege* y *nulla poena sine lege*, que en la obra ya se plasmaban —pues descubrí que las constituciones de Virginia y Maryland habían incorporado aquellos principios ya en 1776—, sino al analizar la idea de «sacrificio especial» como cláusula genérica que marcaba el derecho a ser compensado ante una injerencia en los derechos fundamentales, y en concreto en la propiedad, causada por los poderes públicos. Se trataba del concepto *Sonderopfer*.

Debo reconocer que mi percepción acerca de la valía de la obra es muy personal, ya que devino obsoleta y fue desplazada para la posteridad cuando se promulgó el código de Napoleón. Entendí por qué Savigny hizo patente su irritación pues llamaron a la codificación «la Biblia de Luther». Se interpretó, en efecto, con un carácter bifronte: dio lugar a pretensiones constitucionales más en la mente de los compiladores que en lo que dejaron redactado, pues era muestra de una monarquía absolutista ilustrada. Pero de la Ilustración brillante, no de la oscurecida.

Pues bien, suscitaban mi interés las injerencias de derecho público que construían el concepto del sacrificio especial y se mostraban como injeren-

cias legítimas del poder público en la propiedad que conducían a la imposición de una carga que bien puede ser incluida en los contornos expropiatorios; o bien como aquellas otras injerencias ilegítimas en la propiedad originadas por los poderes públicos similares a la expropiatoria o de contenido expropiatorio. Y, por último, aquellas injerencias de los poderes públicos en otras posiciones jurídicas constitucionalmente protegidas, como la vida, la salud, la integridad física y la libertad, que consisten en la imposición de una especial carga, un sacrificio especial, en tanto no estaban legitimadas ni previstas por una norma vigente. Si todo derecho y ventaja de los ciudadanos debe ser ejercido en consideración al interés general, cuando ambos entran en conflicto, el Estado ha de indemnizar y compensar a aquellos cuyos derechos y especiales posiciones jurídicas es necesario sacrificar por el interés general.

Los artículos 74 y 75 del ALR, más concretamente el concepto de «sacrificio especial», es un concepto revivido, *andante ben moderato, ritenuto*, aplicado actualmente por tribunales constitucionales en la jurisprudencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos, por el Tribunal de Justicia de la Unión Europea, por el Tribunal Supremo y tribunales superiores de justicia, a propósito, por ejemplo, de las indemnizaciones solicitadas con motivo de los daños sufridos durante la epidemia del SARS-CoV-2. Se hace valer en demandas colectivas promovidas contra la inacción de los poderes públicos por los daños que se causarán a futuras generaciones debido al cambio climático, o por la inacción de los Estados y, también, en las diversas declaraciones formalmente incorrectas, aunque pudiesen ser materialmente legítimas, de las zonas de bajas emisiones y muchos otros supuestos más.

Profundicé por primera vez en las materias a las que rodea la construcción de la teoría del sacrificio especial al analizar el control de la inactividad de los poderes públicos por causa de los daños ambientales originados con motivo de la lluvia ácida en el fenómeno llamado a nivel europeo «la muerte de los bosques». Lo apliqué subrayando la restricción innecesaria a derechos fundamentales concretos que provocaban las normas deficientes en ámbitos como el ruido, los olores y otras inmisiones; corría el año 1986. He vuelto al concepto del sacrificio especial hace escasos meses, al escribir sobre la responsabilidad patrimonial del Estado legislador por normas internas contrarias al derecho europeo y las diversas condenas al Reino de España, declaradas por el Tribunal de Justicia de la Unión Europea.

Entremedio, he retomado la teoría del sacrificio especial en otras publicaciones, para justificar la legitimidad o no de una compensación económica cuando se originan modificaciones normativas restrictivas de situaciones jurídicas individuales, con motivo de su adaptación a requerimientos ambientales, climáticos, sanitarios y de similar índole.

Otro embrujo: el de la categoría de la garantía institucional desde una obra icónica, aunque de autor de cuestionable ideología, la de un controvertido Carl Schmitt de cuya *Verfassungslehre* publicada en 1928 conservo intacto un ejemplar de la primera edición. Un grato regalo de mano amiga.

Se immortalizaba en la obra la construcción del anclaje constitucional de determinados institutos jurídicos e instituciones jurídicas, cuya teorización ha pasado a ser ya parte del derecho administrativo, el concepto de la garantía institucional, que se va a diferenciar de los derechos fundamentales, y es tratado, no obstante, en el capítulo, titulado «Los derechos fundamentales». «La garantía institucional es, por su esencia, limitada. Existe solo dentro del Estado y se basa no en la idea de una esfera de libertad ilimitada, en principio, sino que afecta a una institución, jurídicamente reconocida que, como tal, es siempre una cosa circunscrita y delimitada al servicio de ciertas tareas y ciertos fines, aun cuando las tareas no estén especializadas en particular, y sea admisible una cierta universalidad del círculo de actuación». Me permito rectificar esta traducción dada por Francisco Ayala en 1934. Es más correcto emplear la expresión «funciones» que «tareas».

Entre nosotros, la mejor conocida garantía institucional es la aplicable a la autonomía local. *Con fuoco agitato*. El Tribunal Constitucional ha oscilado en definirla como «un límite negativo frente al legislador» y, muy recientemente, «un núcleo mínimo de autonomía que no puede ser desconocido por los poderes público». En suma, un «mandato de optimización para la consecución de los mayores niveles posibles de autonomía». En todas esas definiciones se reflejan los rasgos schmittianos.

Sin embargo, debo resaltar que mi primera aproximación a la garantía institucional se produjo a través del estudio de la función pública, del funcionariado público, en un sistema como era el alemán de la República federal, cuyo anclaje constitucional provenía mucho más allá de la Constitución de Weimar, pues la propia Ley Fundamental de Bonn se remontaba a los «principios tradicionales del funcionariado».

Realicé otro análisis profundo de la garantía institucional aplicada a la responsabilidad patrimonial de la Administración y el contrato de se-

guro. Esta vez, para demostrar que este instituto jurídico –el del seguro de la responsabilidad– no quedaba incluido en la garantía institucional de la responsabilidad patrimonial de la administración encarnada en el artículo 106.2 de la Constitución, aunque tampoco excluido. Partí, para ello, de los elementos de protección que preservaban la institución según la opción constitucional, destacando, sobre todo, la reserva de ley. En efecto, el legislador ordinario ha de regular los elementos esenciales de la institución, defendiéndola contra injerencias que puedan alterar su núcleo definitorio; aunque eso no implique que la garantía institucional exija que el legislador configure la responsabilidad según la imagen y forma en que venía regulada al ser plasmada en la Constitución. No se trata de petrificar la institución conforme a un modelo heredado; se trata de proteger la institución para que despliegue su funcionalidad en el Estado de derecho. Así, resultan esenciales, además de la reserva de ley, la institución y su existencia, el derecho subjetivo a ser indemnizado, el objeto de la lesión, la relación de causalidad y la exclusión razonable de la causalidad cuando exista fuerza mayor, entendiendo como fuerza mayor el concepto jurídico construido doctrinal y jurisprudencialmente. La Constitución, preservando la institución y sus rasgos esenciales, silencia en cambio las formas de la valoración de los daños y el sistema de valoración, los parámetros de referencia y los modos de indemnizar. Ni siquiera la uniformidad en la regulación es exigible, de manera que la homogeneidad de regulación abarque todo tipo de daño, en cualquiera de las materias que se produzca. No ha de existir un solo modelo de responsabilidad patrimonial de la administración, ni un modelo excluiría a otro.

He vuelto recientemente al concepto de la garantía institucional aplicado a la responsabilidad patrimonial de la administración para afirmar que, conceptual y constitucionalmente, la responsabilidad patrimonial del Estado legislador por daños causados por actos normativos contrarios e infracciones al derecho de la Unión Europea no está protegida por la garantía institucional a la que me vengo refiriendo. Se podrá deducir de la Constitución, de la cláusula del Estado de derecho y, en especial, del artículo 9.3 de la Constitución. A falta de anclaje constitucional expreso, el legislador ordinario dispone, sin embargo, de un amplio margen de apreciación para su regulación siempre y cuando no sea contrario su contenido al principio de efectividad y al principio de equivalencia del derecho europeo, ni ofrezca formalmente una regulación que entorpezca, dilate exageradamente y difu-

mine el propósito de la institución. El artículo 41.3 de la Carta de derechos fundamentales de la Unión Europea considera que el derecho a la responsabilidad por daños causados por las instituciones europeas es un derecho fundamental y, en mi opinión, debe definirse conceptualmente como un derecho fundamental de naturaleza no limitable, configurado mediante los principios generales reinantes sobre la materia en el ordenamiento de los Estados miembros, que otorga una acción para reclamar la correspondiente indemnización por los daños causados por actos de las instituciones europeas.

Vuelo hacia nuestros clásicos. Una fascinación de juventud: la del *Curso de Derecho Administrativo*, 1911, séptima edición, de Vicente Santamaría de Paredes, que fue un regalo de mi padre. Y una apreciación ya de madurez: la de *El acto administrativo*, 1929, (con prólogo de Maurice Hauriou), de Recaredo F. de Velasco (como firmaba el autor, puesto que tan solo sus colegas le completaron el apellido), que tomé prestado de casa a título de comodato y nunca lo devolví.

Escribió Santamaría: «Considerados los trenes como el camino mismo recorrido (pues que línea y vehículo son inseparables dentro del sistema), bien puede decirse de los ferrocarriles, lo que decía Pascal de los canales: «son caminos que andan»». Este libro me fue familiar puede decirse desde que aprendí las letras, porque estaba el volumen en casa, en el estante de los «libracos viejos». Santamaría no erraba. Valga la analogía con los canales para remarcar la modernidad de un volumen que pude consultar yo durante los años de licenciatura. Prologó la edición Eduardo Pérez Pujol, jurista, historiador, sociólogo y krausista, catedrático de derecho romano en Santiago de Compostela y de derecho civil en Valencia. Fue impulsor de la Institución para la enseñanza de la mujer, y de la Liga contra la ignorancia en España.

Me he sentido privilegiada porque no crecí falta de enseñanza y estaba muy alejada de la ignorancia, pero sabía cuánto habría que trabajar para que otras mujeres fueran partícipes del mismo sentir. Era patente que no habían cambiado las cosas y que el derecho administrativo iba a ser —y así ha sido— un camino con serpenteos para disciplinar la materia.

El *Curso de Derecho Administrativo* de Santamaría al que me refiero ha tenido varios poseedores antes que yo, cuyas huellas y dedicatorias en lápiz negro, lápiz rojo y tinta negra indican que fue usado por opositores que no conocieron el bolígrafo. Ninguno de ellos puso marcas en los párrafos que

a mí me llamaron la atención, *marginalia* indescifrables de mi padre aparte. No se apreció su modernidad; ni su objetividad, ni las llamadas históricas al derecho comparado; ni el concepto objetivo del derecho administrativo, el de las funciones referentes a los fines del Estado; ni valoraron su parte especial, la relativa a los medios materiales de la nación que acogía todo el dominio público. Justamente, es este último aspecto el que yo aprecié o el que me inspiró siempre que he estudiado o analizado cuestiones sobre bienes públicos, aguas, embalses, costas y ferrocarriles y las diferencias entre las funciones de la administración respecto a los medios materiales y las relativas a la vida económica de la sociedad; la sutil diferencia entre los medios de carácter real o material, las utilidades que de la naturaleza pueda recibir el Estado; la necesidad de separar y no confundir las funciones económicas que la administración ejerce respecto de aquellos medios con las que cumple a los fines del Estado: el orden económico de la sociedad es considerado como uno de los objetivos del Estado. La claridad de su posicionamiento es manifiesta, *maestosa, con brio*: Santamaría había redactado ya un *Curso de derecho político*, en cuya primera parte exponía la intervención jurídica del Estado en la propiedad nacional.

Apreciar *El acto administrativo* de Recaredo F. de Velasco fue ya algo más tardío, después de un galanteo, casi seducción, por Georg Jellinek, por Otto Mayer y Adolf Merkl, autores que, supuse yo, De Velasco ya pudo haber manejado y leído. Debo explicar por mi parte el motivo de esa aproximación tardía: me llevó tiempo buscar las obras de esta tríada de maestros en su versión original, ero quiso el destino que ellas me encontraran a mí, todas en su primera edición.

Puesto que por aquel entonces me hallaba yo inmersa en el estudio de la dogmática jurídica alemana, me llamó la atención que, a comienzos del siglo xx, De Velasco se cuestionara el origen científico de la expresión y del concepto «acto administrativo». Se atribuía a Francia, según Otto Mayer, y más concretamente a Haurou, según Duguit. Mientras que para Georg Jellinek era debido a la técnica jurídica alemana. «Este concepto no procede, de ningún modo, como afirma O. Mayer, del Derecho Administrativo francés, sino que más bien se ha formado de una manera independiente en la ciencia alemana, pues la definición francesa del acto administrativo, como decisión de autoridad, no es aceptada por nosotros», escribió Georg Jellinek.

Empero, el autor De Velasco, con una inteligencia preclara, se justificó señalando que los más accesibles de esos datos son los que proceden de

Francia y a ello se atenía casi exclusivamente. Y, al revisar dichas obras De Velasco, historia el acto administrativo francés en cuanto a las fechas, pero, conceptualmente, lo historió como noción única. En su ensayo, De Velasco no pretendió agotar las fuentes informativas; ahora bien, la literatura consultada le fue suficientemente copiosa como para que pudiese pensar que la no vista en nada rectificaría las conclusiones que obtuvo. Su objetivo no era llegar a esos extremos en la investigación, ni se lo permitía la bibliografía accesible. Probablemente, ese fue un gesto de honestidad científica e intelectual que no le impidió elaborar un capítulo tercero (en la primera parte) sólido y profundo dedicado a la génesis y evolución del concepto de acto administrativo. *Afinato, consonante, armonico*.

En cambio, del capítulo tercero (en la segunda parte) dedicado a las nulidades, colegí que pudo no haber llegado a manos de F. de Velasco el *Deutsches Verwaltungsrecht*, derecho administrativo alemán, de Otto Mayer (1895). Como tampoco estuvo, quizás, a tiempo de apreciar el *Tratado de Derecho Administrativo* de Adolf Merkl, *Allgemeines Verwaltungsrecht* (1927); ni de manejar del mismo autor *Die Lehre von der Rechtskraft* (1923), *La doctrina de la cosa juzgada*, quizá la obra más influyente en Europa en lo que la teoría de las nulidades se refiere, puesto que analizaba el fundamento y la esencia de la fuerza jurídica de los actos administrativos, su relación con el principio de seguridad jurídica, la necesaria artificiosidad de la construcción de la teoría de las nulidades por su relación con la teoría de la cosa juzgada y la sentencia, al efecto de la distinción entre imprescriptibilidad de los actos nulos frente a los anulables. Esto no es de extrañar, pero nunca he llegado a comprender, por qué en todos los tratados que analizan las nulidades, revisiones de oficio, etc. de los actos administrativos son omitidas sistemáticamente las referencias a esta obra, salvo excepciones. En mi opinión, de esa obra se extraería la clave para limitar las revisiones de oficio expansivas de los actos administrativos.

Se comprenderá la dedicación que presté a De Velasco y a su obra *El acto administrativo*, y el esfuerzo de investigación que en su momento puse porque el autor que más se citaba después de M. Hauriou era Georg Jellinek, el autor del *System der subjektiven-öffentlichen Rechte* (1892), *El sistema de los derechos públicos subjetivos*, aunque F. de Velasco le citase, a veces, por la versión original y, a veces, por la traducción italiana de 1912, e incluso a veces, redactando su título en castellano. Georg Jellinek fue el teórico de la construcción jurídica del Estado moderno, siendo su

obra redactada en pleno periodo monárquico, lo que muestra el interés de Recaredo F. de Velasco por importar la dogmática sobre la situación jurídica del entonces llamado «administrado», por los derechos del individuo, por la caracterización de los derechos públicos subjetivos, por su interés legítimo, incluso por los derechos subjetivos reflejos, y por haber definido los derechos que componen su *status civitatis* y su *status libertatis*, como individuo y como asociación.

Mi fascinación por esta obra, no se desvaneció por el esfuerzo que hube de hacer en muchas ocasiones para identificar citas de obras y autores. Es posible que faltase una revisión de erratas en profundidad, puesto que el mismo Recaredo F. de Velasco pidió disculpas por las inadvertidas en el índice de citas que incluso alteraron el apellido de algún autor por él citado. Aprendí la lección de no citar jamás por citas de citas, ni embarcarme en citar obras escritas en idiomas que desconozco.

Extraje la mayor lección, sin embargo, al entender la fusión de las teorías francesas y germanas sobre las nulidades —y a modo de principios generales he retenido siempre en mi mente que, a espaldas del derecho positivo, se hilan unas categorías que pueden ayudar a la reflexión por lógica jurídica— si en la actualidad no son del todo aplicables, sí son explicables y defendibles. Resumo estas conclusivamente: en los vicios de los actos administrativos defectuosos siempre deberían existir escalas de defectos o vicios (posición de Merkl contra Kelsen); solo la ley debería establecer los grados de invalidez; la validez objetiva de la voluntad del Estado requiere una transacción entre el principio de legalidad y el de seguridad jurídica, por la cual el acto nulo debe considerarse como existente, cual realidad física, y habría de tenerse por válido en tanto no se declare su nulidad, ya que esta afecta a su eficacia; la revisión de oficio del vicio de nulidad del acto nulo debería corresponder tan solo a la administración; la revisión de nulidad de actos debería de estar sometida a un plazo racional (en el área germana la nulidad absoluta era imprescriptible), con equiparación al límite de la cosa juzgada; por último, el examen o la revisión de los actos nulos que fuesen declarativos de derechos tendría relevancia a efectos de indemnización. Sobre esas teorías todavía estamos debatiendo, pero a mí me sirvió de mucho no haberme separado de aquellos dictados.

Finalizo este encomio, sublimación, elogio, apología o enamoramiento, y así no se me cuestiona, por el embrujo de algunos libros, por la riqueza científica y espiritual que me han aportado, aludiendo a Rudolf von Ihering

y a su obra *Der Kampf um das Recht, La lucha por el Derecho*, que ha sido llamada «la Monna Lisa de las monografías jurídicas» en una reciente traducción al español (2018), que revisa a fondo, por cierto, la traducción de A. Posada que confió en exceso en la versión francesa que manejó.

Poseo, por regalo de una mano amiga muy querida, la joya de un ejemplar de la edición de 1872, la primera, publicada tan solo unos meses después de que Ihering dictase su famosa conferencia el 11 de marzo del mismo año. Es *coloratura, andante non troppo con grazia*. En vida del autor se tradujo a dieciocho lenguas.

Sin entrar en las sabias consideraciones jurídicas que encierra el libro, resalto solo el valor práctico que da Ihering al derecho vigente por encima del derecho como ideal, su modernidad, la finura de optar por la nulidad del contrato entre Shylock y Antonio, y, tomado del verso shakespeariano de *El Mercader de Venecia*, la perspicacia en la fusión del derecho objetivo y subjetivo —«represento la Ley de Venecia y me acojo a mi título» (paso aquí de puntillas, pues ya lo he escrito en una de nuestras obras sobre música y derecho)—, y me detengo en la dedicatoria que dio a la obra en 1872: «Para Auguste von Littrow, en testimonio de mi amistad y agradecimiento eternos, en su despedida de Viena». Era escritora, literata de gran talento intelectual, activista feminista, esposa de un catedrático de astronomía que llegó a descubrir una nueva estrella a la que dio por nombre «Auguste», en su memoria. Ella debió saber que solamente con lucha y esfuerzo se construyen y defienden los derechos. Bien que lo sabemos ahora.

Paraules de benvinguda
pronunciades pel Dr. Josep Pallarès Marzal,
Rector Magnífic de la Universitat

Benvolguda Dra. María Jesús Montoro Chiner, president del Consell Social, Sr. Josep Poblet, secretària general de la URV, Dra. María Jiménez, padrina de la doctoranda, Dra. Lucía Casado Casado, gerenta, vicerectors i vicerectores, comissionats i comissionades, autoritats acadèmiques i civils, membres de la comunitat universitària, senyores i senyors,

Us dono la benvinguda, avui de manera excepcional, a l'Aula Magna del campus Catalunya, que acull la concessió del títol de doctora *honoris causa* a la Dra. María Jesús Montoro Chiner. Sens dubte, l'excepcionalitat d'aquest canvi d'escenari —com és sabut, aquestes cerimònies se celebren habitualment al Paranif— respon a la capacitat limitada d'aquell espai per rebre el gran nombre de persones que heu volgut acompanyar la doctora Montoro en aquest acte. Això ja fa excepcional la cerimònia, i posa de manifest la importància de la seva figura, que des d'avui s'incorpora a la galeria de doctors i doctores *honoris causa* de la nostra universitat.

Començo, com no pot ser d'una altra manera, amb una felicitació ben sincera a la doctora Montoro. És un orgull per a la Universitat Rovira i Virgili vincular-se a una figura de la vostra trajectòria, vàlua i prestigi.

Continuo amb un profund agraïment perquè heu acceptat la màxima distinció que oferim com a universitat. Però sobretot, gràcies per tot allò que la justifica: el vostre mestratge, la vostra coherència, i la vostra generositat intel·lectual i humana.

L'aportació que heu fet al dret administratiu és àmpliament reconeguda. Sou la primera dona que va assolir una càtedra en aquesta disciplina a l'Estat espanyol, l'any 1991. Alhora, el vostre mestratge científic —des de la tècnica legislativa fins al concepte pioner d'*estat ambiental de dret*— i la vostra mirada humanista, que abraça el dret, l'art, la història i la música, projecten valors i maneres de tractar el coneixement amb els quals la nostra universitat s'identifica plenament.

Heu estat una de les primeres juristes que treballa amb profunditat qüestions com la inactivitat administrativa, la responsabilitat patrimonial de l'Estat o l'arquitectura normativa de les polítiques ambientals. Però, més enllà de l'especialització, heu mantingut una mirada àmplia, transversal i humanista que ha connectat el dret amb la bioètica, l'estètica, la cultura i la ciència.

Sou una jurista rigorosa, però també una pensadora que s'ha preguntat per la qualitat de les normes, per la justícia del sistema i per la seva capacitat de respondre als desafiaments del nostre temps.

No es tracta ara de tornar a destacar un currículum brillant i extraordinari que, amb gran mestratge, ha presentat la doctora Lucía Casado, padrina de la doctoranda. També li vull expressar l'agraïment per una *laudatio* exhaustiva i acurada, que ha sabut anar més enllà de la trajectòria acadèmica de la doctora Montoro i ens ha permès conèixer-ne també la dimensió humana. Ens heu recordat la seva formació germànica, que li atorga un rigor comparat; la tasca al servei de la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat, o la defensa persistent de la igualtat de gènere efectiva, tant a l'acadèmia com a l'administració. Obrint camí quan calia i sabent-lo cedir quan tocava.

També ens heu esmentat—i aquí, un altre cop, vull donar les gràcies la doctora Montoro— la seva vinculació amb la nostra comunitat investigadora i docent, especialment en l'àmbit del dret ambiental a través del CEDAT.

Gràcies, doctora Casado, per fer-nos partícips d'aquesta complicitat i per destacar valors que la nostra universitat comparteix plenament: rigor, compromís i cura.

Més enllà d'aquests agraïments, permeteu-me una reflexió inspirada en la figura de la doctora Montoro sobre el moment present i com hi hem de fer front des de l'acadèmia i el coneixement.

El món actual ens exigeix respostes a problemes que no entenen de disciplines. La crisi climàtica, la revolució digital, els desequilibris socials, la transformació de les ciutats i dels serveis públics... són qüestions complexes que cap branca del coneixement pot afrontar per si sola.

En aquest context, hem incorporat al nostre vocabulari el concepte d'*interdisciplinarietat*, entesa no com una opció sinó com una necessitat de trobar respostes eficients i efectives. A la Universitat Rovira i Virgili estem convençuts que cal generar espais en què les diferents perspectives dialoguin, col·laborin i es complementin. Ho fem a través d'iniciatives concretes,

com el Pla estratègic de recerca i innovació, que promou un coneixement que crea valor tot just en la mesura que els seus dominis cooperen i es qüestionen mútuament.

He introduït aquest concepte perquè la figura de la doctora Montoro n'és un exemple viu. El seu pensament s'ha nodrit de fonts diverses: el dret, sí, però també l'art, la història, la literatura i la música. Ha connectat ciències i humanitats. Ha sabut llegir la complexitat del món des d'un enfocament integrador sense perdre mai el rigor tècnic.

Quan parlem d'interdisciplinarietat, no es referim només a mètodes sinó també a 'una actitud, A una manera de mirar el món amb curiositat, amb respecte per la pluralitat de sabers, amb voluntat de cooperació. La doctora Montoro n'és un exemple. El seu llegat acadèmic ho demostra, i també la seva manera d'acompanyar, de fer xarxa, de construir ponts entre institucions, generacions i disciplines.

Avui, reconeixen- aquesta figura, reconeixem també la necessitat —i l'oportunitat— d'aquest gir interdisciplinari, perquè la seva obra ens recorda que la universitat no pot ser un conjunt d'aules tancades sinó un espai on els saber es troba, es qüestiona i es transforma en benefici de la societat.

Malgrat que parlar d'interdisciplinarietat ja implica, tàcitament, una vocació de servei públic, no puc cloure sense destacar el compromís de la doctora Montoro amb aquest servei. Ha demostrat que la recerca assoleix el seu sentit ple quan millora la vida col·lectiva. N'hem escoltat alguns exemples: el codisseny de la legislació catalana d'aigües i residus als anys noranta o la col·laboració en la primera llei de procediment de la Generalitat.

La seva vocació de servei ens interpel·la i ens impulsa com a universitat a mantenir-nos connectats amb el nostre entorn i a donar-hi resposta a través de la transferència de coneixement.

Ara sí, acabo. Volia fer-ho incorporant alguna cita, i vaig pensar en Antoni Rovira i Virgili, tarragoní il·lustre que dona nom a la nostra universitat i que també representa una visió polièdrica del coneixement. En el seu llegat, hi trobem una frase atribuïda que, malgrat que la va formular en un context diferent, em sembla oportuna del tot:

«En aquests moments d'adversitat no em desanimo, no renuncio, no deserto.»

Aquest esperit de perseverança, de no desertar fins a transformar el coneixement en benestar col·lectiu reflecteix molt bé la tenacitat de la doctora Montoro.

Tanmateix, després d'escoltar-la, prefereixo tancar amb una altra cita, aquesta seva:

«Amb els llibres vaig aprendre a ser independent, fins i tot de mi mateixa.»

Aquest és, potser, el màxim gest de llibertat que pot oferir una universitat.

Dra. Montoro, benvinguda a la Universitat Rovira i Virgili, benvinguda a casa vostra.

Moltes gràcies a tothom.

Recull fotogràfic

COM A DOCTORA P

